

Pasi Kallioinen

**OPIKSELUN JOUSTAVUUDEN MAHDOLLISTAMINEN
KOULUTUKSEN VAIKUTTAVUUDEN PARANTAJANA**

Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma
2014

OPIKSELUN JOUSTAVUUDEN MAHDOLLISTAMINEN KOULUTUKSEN
VAIKUTTAVUUDEN PARANTAJANA

Kallioinen, Pasi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma
Joulukuu 2014
Ohjaaja: Trast, Ismo
Sivumäärä: 51
Liitteitä: 0

Asiasanat: vaikuttavuus, joustavuus

Työelämän ja yhteiskunnan vaateet ja sitä kautta ammatillinen peruskoulutus on muutosten pyörteissä. Yhteiskuntatakuun mukaisesti kaikille perusasteelta valmistuville tulee taata opiskelupaikka toiselle asteelle, jonka takia myös yhteishakujärjestelmää on muutettu. Myös koulutuksen rahoitus on muuttunut osittain tulosperusteiseksi ja tulee muuttumaan lähivuosien aikana vielä enemmän siihen suuntaan.

Jotta koulutuksenjärjestäjät voivat vastata tuleviin vaateisiin, tulee jatkossa ottaa opiskelijat yksilöllisemmin huomioon, nopeuttaa heidän oppimistaan, tehostaa läpäisyä sekä edistää heidän parempaa työllistymistään tai jatko-opiskelumahdollisuuksiaan.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli sekä tutkia opiskelun yksilöllisyyden ja joustavuuden huomioon ottamisen esteitä että pohtia, miten joustavuus ja yksilöllisyys voitaisiin mahdollistaa. Suurin osa työstä on yleisesti käytettävissä, mutta esimerkkinä on käytetty yhden koulutuksenjärjestäjän opiskelijoiden, työntekijöiden ja sidosryhmien näkemyksiä ja toimintoja. Näkemyksiä kartoitettiin haastattelujen ja kyselyn avulla, sekä omien kokemusten kautta.

Yksilöllisyyden ja joustavuuden mahdollistamiseen ei ole yhtä ainoaa ratkaisua. Niihin löydetään työkaluja, mutta ensin tulee luoda mahdollisuus toteuttaa ja kehittää niitä tarpeiden mukaisesti.

ENABLING FLEXIBILITY IN STUDIES AS A FACTOR INCREASING IMPRESSIVENESS OF EDUCATION

Kallioinen, Pasi
Satakunta University of Applied Sciences
Study programme in Well-being technology
December 2014
Supervisor: Trast, Ismo
Pages: 51
Appendices: 0

Keywords: Impressiveness, flexibility

The demands of working life and society and thereby the whole basic vocational education is undergoing drastic changes. In accordance with the social guarantee for young people, all those graduating from comprehensive school are entitled to a study place in the secondary level which has led to changes in the joint application procedure. In addition, the financing has also changed partly into a profitability-based system, and will change all the more into that direction during the next few years.

In order for the organizer of education to meet the future demands, we should pay more attention to the students as individuals, speed up their learning, increase the efficiency in passing through their studies as well as promote their chances of employment or further education.

The aim of this thesis was both to map out the obstacles to taking into account of the individualism and flexibility in studies and to consider how individual considerations and flexibility in studies could be made possible. The greater part of this study can be generally applied but as an example we have used the views and operations of students, employees and interest groups of one organizer of education. The views were mapped out by means of interviews and a questionnaire as well as through my own experience.

There is no single solution to the problem of enabling individual study procedures and flexibility. Tools can be found, but first we should create the possibilities to carry out and develop them according to current and future needs.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	KOULUTUKSEN VAIKUTTAVUUDEN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1	Yleistä.....	7
2.2	Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä opetushallitus	8
2.3	Ammatillisen koulutuksen tulosrahoitus	8
	2.3.1 yleistä	8
	2.3.2 tulosrahoituksen tavoitteet.....	9
	2.3.3 tuloksellisuuden mittaus	10
2.4	Kehittämissuunnitelma 2011 - 2016.....	11
2.5	Ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositus 2008	12
2.6	Ennakointi	14
2.7	Koulutuksenjärjestäjän strategia	15
2.8	Tulevat muutokset.....	16
3	VAIKUTTAVUUSNÄKÖKULMAT	17
3.1	Yhteiskunnallinen näkökulma.....	17
3.2	Taloudellinen näkökulma	18
	3.2.1 vaikuttavuusmittari.....	18
	3.2.2 tulosrahoituksen tavoitteet.....	21
	3.2.3 tuloksellisuuden mittaus	21
	3.2.4 tulosindeksi	22
3.3	Alueellinen näkökulma	22
3.4	Opiskelijalähtöinen näkökulma.....	23
	3.4.1 hakuvaiheessa	23
	3.4.2 opiskeluvaiheessa	24
3.5	Lähitulevaisuuden muutosnäkökulmat	24
	3.5.1 lähtökohdat.....	24
	3.5.2 muutokset.....	25
3.6	Työssä käytettävät näkökulmat.....	27

4	JOUSTAVUUDEN MAHDOLLISTAMISEN LÄHTÖKOHDAT ..	29
4.1	Yleistä.....	29
4.2	Pedagogisen ryhmän raamit joustavuudelle	30
4.3	Opettajien kokemukset ja näkemykset.....	31
	4.3.1 yleistä.....	31
	4.3.2 opettajien kuuleminen	31
	4.3.3 kyselyn koonti	32
	4.3.4 esteet joustavuudelle	38
4.4	Opiskelijoiden kokemukset ja näkemykset.....	40
	4.4.1 yleistä.....	40
	4.4.2 esteet joustavuudelle	41
4.5	Alueellisen yritys-elämän kokemukset ja näkemykset.....	42
	4.5.1 yleistä.....	42
	4.5.2 joustavuus ja yksilöllisyys yritysten näkökulmasta	42
5	JOUSTAVUUDEN MAHDOLLISTAMINEN	43
5.1	Lähtökohdat	43
5.2	Opettajuus.....	44
5.3	Koulutuksen rakenne	44
5.4	Tuotteistaminen	45
5.5	Työelämän lähentäminen.....	48
	5.5.1 yleistä.....	48
	5.5.2 työssäoppiminen	48
	5.5.3 ammattiosaamisen näytöt	50
	5.5.4 oppimisen suunnittelu	50
	LÄHTEET	51

1 JOHDANTO

Hallitusohjelman mukaisesti jokaiselle alle 25 –vuotiaalle ja alle 30 –vuotiaalle vastavalmistuneelle tulee tarjota työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Lisäksi jokaiselle peruskoulunsa päättäneelle taataan koulutuspaikka lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Näillä nuorison yhteiskuntatakuun tavoitteilla pyritään osaltaan edistämään nuorten työllisyyttä ja lisäämään heidän ammattitaitoaan.

Tavoitteet ovat hyviä, mutta ne eivät takaa vielä vaikuttavuutta. Tulee myös saavuttaa ne. Ei siis riitä, että saadaan nuori opiskelemaan, vaan hänen tulee läpäistä koulutuksensa ja sen jälkeen myös työllistyä. Olemme kaikki yksilöitä, joten yksilöinä meidät tulee kohdata, myös opiskelun aikana. Jotta voisimme odottaa vaikuttavuutta, niin kaikille tulee mahdollistaa opiskelussa valinnaisuus kohti työelämää. Valinnaisuus mielletään usein pelkästään opiskeltavien tutkinnon osien valinnaksi, jopa vain ryhmäkohtaisesti. Valinnan tulee kuitenkin olla aina henkilökohtainen päätös, mutta myös opiskelun nopeuden sekä opiskelutapojen suhteen ja opiskelun jälkeisissä tavoitteissa.

Valinnaisuuden mahdollistamisella työssä tarkoitetaan aidon valinnan toteutumista myös käytännön tasolle. Valinta tulee siis olla toteutettavissa riippumatta tutkinnon osasta, ajasta, paikasta ja jopa osallistujamäärästä.

2 KOULUTUKSEN VAIKUTTAVUUDEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Yleistä

Tässä laissa tarkoitetun koulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä tukea elinikäistä oppimista. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998/630, 2§). Vaikuttavuutta koulutukseen saadaan siis antamalla opiskelijoille sellaiset tiedot ja taidot, että he suorittavat ammatillisen tutkinnon sekä työllistyvät heti koulutuksen jälkeen tai jatkavat työllistymistä tukevaa opiskelua.

Valtakunnallinen koulutuspolitiikka perustuu siihen näkemykseen, että koulutuksen järjestäjät osaavat ja haluavat hoitaa opetuksen parhaalla mahdollisella tavalla. Opetuksen hoitamiseen kuuluu laadukkaan oppimisympäristön ja opetuksen tarjoamisen lisäksi kehittävä yhteistyö lähialueen yrityselämän kanssa, jotka tulee näkyä koulutuksen järjestäjän hyväksymässä opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelma tulee laatia siten, että se antaa opiskelijalle mahdollisuuden yksilölliseen osaamisen hankkimiseen ja osoittamiseen. (Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 1998/630, 14§)

Vaikuttavuuden ydinkohtia ovat tiivis yhteistyö yritysten kanssa sekä opiskelijälähtöiset tavoitteet. Opiskelijoille tulee antaa henkilökohtainen valinnan mahdollisuus edetä omalla valitsemalla urallaan. Jotta opiskelijoiden valinnat olisivat mahdollisimman paljon häntä tukevia, realistisuuteen ja vaikuttavuuteen perustuvia, tulee hänelle antaa helposti lähestyttävää ja ymmärrettävää tukea. Tuessa tulee ottaa huomioon persoonan lisäksi myös yrityselämän tarpeet. Jotta nämä suunnitelmat olisivat toteutettavissa, niin koulutuksen järjestäjän rakenteet tulee olla joustavuutta tukevaa.

2.2 Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä opetushallitus

Opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä on johtaa ja kehittää Suomen koulutus-, tiede-, kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapolitiikkaa. Ministeriön vastuulle kuuluvat siten koulutus, tiede, kulttuuri, opintotuki, tekijänoikeus, liikunta, nuoriso, kirkollisasiat, alan kansainvälinen yhteistyö ja EU –asiat. Ministeriön toiminnan tavoitteena on taata kansalaisten mahdollisuudet kehittää itseään koulutuksen ja kulttuuripalvelujen avulla sekä turvata työelämän vaatima ammattitaito, vahvistaa kansallista kulttuuria ja edistää kansainvälistä yhteistyötä. Valtakunnallisen arvioinnin kautta ministeriö hankkii koulutuksen kansainvälisten vertailujen ja arviointien edellyttämiä tietoja. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2014)

Opetushallituksen lakisääteisenä tehtävänä on vastata toimialaansa kuuluvan koulutuksen kehittämisestä, edistää koulutuksen tuloksellisuutta sekä seurata koulutuksen järjestämistä. (Laki opetushallituksesta 1991/182, 2§). Lisäksi sen tehtävänä on laatia perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien perusteet, ammatillisten tutkintojen ja näyttötutkintojen perusteet sekä kehittää koulutusta erilaisin hankkein. Virasto osallistuu koulutuksen tuloksellisuuden kehittämiseen. Opetushallitus koordinoi koulutuksen tietoverkkoja ja tietopalveluja, tuottaa koulutuksen indikaattoreita ja ennakointitietoa, kerää tietoa opetustoimen rahoitusjärjestelmästä sekä julkaisee koulutusoppaita. (Opetushallituksen www-sivut 2014)

2.3 Ammatillisen koulutuksen tulosrahoitus

2.3.1 Yleistä

Opetushallitus otti ammatillisen koulutuksen tuloksellisuuden ensimmäisen kerran osaksi yksikköhinnan määräytymisperustetta vuoden 2006 rahoituksessa. Ammatillisen koulutuksen yksikköhinnan porrastaminen toiminnan tuloksellisuuden perusteella on säädetty opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetulla asetuksella. Tulosrahoitus ei ole mitään ylimääräistä OPH:n rahaa,

vaan sen suuruus vähennetään kunkin koulutuksen järjestäjän OPH:n määrittämästä yksikköhinnasta ja tuo 3 % summa jaetaan koulutuksen järjestäjille laaditun tuloksellisuusmittariston avulla. Tuloksellisuutta kuvaavia mittareita on kehitetty vuosien aikana, mutta oleelliset osat ovat pysyneet samana. Ammatillisen koulutuksen tuloksellisuuden kannalta keskeisimpinä tekijöinä on pidetty sitä, kuinka hyvin valmistuneet työllistyvät tutkinnon suorittamisen jälkeen, mikä on jatko-opintoihin siirtymisen aste, saadaanko koulutus suoritettua määräajassa, keskeytetäänkö opinnot sekä kuinka pätevää opetushenkilöstö on ja kuinka paljon henkilöstön kehittämiseen panostetaan. Tulostittarit vuoden 2014 rahoituksessa ovat muuten samat kuin vuosina 2006, mutta työllistymis-, jatko-opiskelu-, keskeyttämis- ja läpäisymittari on yhdistetty yhdeksi vaikuttavuusmittarin kokonaisuudeksi. Mittariston toteutus kuitenkin poikkeaa huomattavasti aikaisemmasta tulosrahoitusmallista. Yhtenä tärkeänä tavoitteena kehitettäessä uutta mittaria oli koulutuksen järjestäjien vertailtavuuden parantaminen. (Opetushallitus. Tulostittariseloste 2014)

2.3.2 Tulosrahoituksen tavoitteet

Muuttuvassa työelämässä ammatillisen koulutuksen tarpeellisuus ja vetovoimaisuus ovat sidoksissa koulutuksen järjestäjän kykyyn vastata työelämän osaamis- ja kehittämistarpeisiin. Tämä korostaa toiminnan vaikuttavuuden jatkuvan kehittämisen ja arvioinnin merkitystä toimintaa ohjaavina tekijöinä. Ohjaus- ja rahoitusjärjestelmän puitteissa koulutuksen järjestäjällä on runsaasti päätäntävaltaa sen suhteen, miten koulutustarjontaa kohdennetaan ja miten koulutukseen osoitettuja voimavaroja käytetään. Ammatillisen koulutuksen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmää on uudistettu entistä enemmän tuloksellisuuteen kannustavaksi ottamalla rahoituksen määräytymistekijäksi koulutuksen järjestäjän tuloksellisuus. Tavoitteena on tukea koulutuksen laadun kehittämistä ja vaikuttavuuden parantamista ja kannustaa koulutuksen järjestäjiä pitkäjänteiseen ja tavoitteelliseen kehittämistyöhön. Tavoitteena on myös edistää ammatilliselle koulutukselle asetettavien tavoitteiden saavuttamista. Tulostittaristo tuottaa kehittämis- ja ohjausinformaatiota niin koulutuksen järjestäjien kuin opetushallinnon käyttöön. (Opetushallitus. Tulostittariseloste 2014)

2.3.3 Tuloksellisuuden mittaaminen

Koulutuksen tuloksellisuuden arviointikohteet johdetaan tavoitteista, joita lainsäädäntö ja opetusministeriö ammatilliselle koulutukselle asettavat. Arviointikohteet on ryhmitelty Balanced Scorecard (BSC) viitekehyksen pohjalta vaikuttavuuteen, prosessituloksiin ja henkilöstöön. Kullekin arviointialueelle on määritelty sitä kuvaavat mittarit siten, että ne mittaavat mahdollisimman relevantisti, mutta pelkistetysti, kohteena olevaa tuloksellisuuden arviointialuetta. Koulutuksen järjestäjän ammatillisen koulutuksen yksikköhintaan sisältyvä tulosrahoitusporrastus perustuu tulosindeksiin, joka on yhdistetty tuloksellisuuden arviointialueiden mittareista. Kukin mittari osoittaa tuloksellisuutta tietyistä näkökulmista. Mittareiden painoarvot puolestaan kertovat, millainen merkitys tuloksellisuuden osa-alueille on annettu.

Koulutuksen vaikuttavuutta mitataan työelämään sijoittumisella ja jatko-opintoihin siirtymisellä. Koulutuksen ja työelämän kohtaamisen vahvistaminen edellyttää koulutuksen järjestäjiltä toimivaa vuoropuhelua ja tiedonhankintaa elinkeinoelämän tarpeista sekä kykyä ohjata toimintaansa näiden pohjalta. Jatko-opintoihin siirtymisen arviointi puolestaan kytkeytyy tavoitteeseen vahvistaa ammatillisen koulutuksen roolia vaihtoehtoisena väylänä korkeakouluopintoihin. Koulutustoiminnan prosessituloksellisuutta mitataan opiskelijoiden keskeyttämisellä ja opintoajalla (läpäisymittari). Keskeyttämistä usein seuraava syrjäytyminen on yhteiskunnallinen ongelma. Läpäisy puolestaan ilmentää niitä toimia, joilla koulutuksen järjestäjä tukee opintojen tehokasta suorittamista. Keskeyttämiseen ja opintojen venymiseen yli ohjeaikojen voidaan merkittävästi vaikuttaa koulutuksen järjestäjän toimenpiteillä. Henkilöstö kohdassa arvioidaan tuloksellisuutta opettajakunnan muodollisen kelpoisuuden ja henkilöstön kehittämiseen kohdennettujen voimavarojen näkökulmasta. Tuloksellisen oppimisen keskeinen tekijä on ammattitaitoinen ja motivoitunut opettajakunta. Vaikka muodollinen kelpoisuus ei aina välttämättä takaa edellä todettua, on se kuitenkin keskeinen peruste esimerkiksi rekrytoinnissa. Nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä on lisäksi tärkeää, että koulutuksen järjestäjä huolehtii keskeisen tuloksentehtijänsä, koko henkilöstön ammattitaidon ajan tasalla pitämisestä.

Tulosrahoitusjärjestelmän tuottaman tiedon analysoinnissa ja tulkinnassa tulee ottaa huomioon, että yksittäisten mittareiden tuloksia tärkeämpää on tietojen muodostama kokonaisuus. On huomattava myös tuloksellisuudenmittauksen historiallisuus, sillä mitaamisen kohteena oleva aikajakso vaihtelee pisimmillään jopa noin viiden vuoden päähän nykyhetkestä. Tulosrahoitusjärjestelmän tuottaman ohjausinformaation arvo ja hyödynnettävyys koulutuksenjärjestäjälle on sidoksissa siihen, millä tavalla tulosrahoituksen mittarit on kytketty omaan toiminnan tuloksellisuuden seurantajärjestelmään ja laatujärjestelmään. Tämä luo perustan määrittää, miten tuloksellisuusmittareiden tuottama informaatio näkyy omassa toiminnassa, millaisilla toimilla omassa organisaatiossa voidaan vaikuttaa tuloksellisuuteen ja miten tuloksellisuuden kehittymistä voidaan seurata. (Opetushallitus. Tulostittariseloste 2014)

2.4 Kehittämissuunnitelma 2011 - 2016

Koulutuksen kehittämiseen liittyvät linjaukset määritellään hallitusohjelmassa ja valtioneuvoston joka neljäs vuosi hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa. Hallituksen tavoitteena on nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä. Vaikka suomalaisia tavallisesti pidetään hyvin koulutettuna kansakuntana, ei käsitys kaikilta osin pidä paikkaansa. Tällä hetkellä nuorista aikuisista runsaalla kolmanneksella on korkeakoulututkinto ja noin 85 prosentilla jokin perusasteen jälkeinen tutkinto.

Valtioneuvoston vahvistaman koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan tulevia vuosia luonnehtivat väestön demografisesta muutoksesta sekä työvoiman osaamisvaatimusten ja elinkeino- ja ammattirakenteiden muutoksista aiheutuvat osaavan työvoiman saatavuusongelmat sekä haasteet kansantalouden kestävyudessa. Osaavan työvoiman saatavuutta voidaan parantaa koulutusjärjestelmän toimintaa tehostamalla ja koulutustarjontaa suuntaamalla. Koulutuspolitiikan osalta tämä tarkoittaa koulutukseen käytettävän kokonaisajan laskemista, tutkinnon suorittamiseen käytettävän ajan lyhentä-

mistä, nivelvaiheiden lyhentämistä, tarpeettoman päällekkäiskoulutuksen vähentämistä ja aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen tehostamista. Lisäksi tulee parantaa koulutuksen läpäisyä sekä koulutustarjonnan ja työvoiman kysynnän kohtaantoa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016)

2.5 Ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositus 2008

Opetushallitus on tehnyt laadunhallintasuositusta yhteistyössä ammatillisen koulutuksen järjestäjien, elinkeinoelämän sekä opiskelijoiden kanssa. Opetusministeriön vahvistaman ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuosituksen tehtävänä on tukea ja kannustaa ammatillisen koulutuksen järjestäjiä kehittämään toimintansa laatua kohti erinomaisuutta. Suositus perustuu ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen yhteiseen eurooppalaiseen viitekehykseen (CQAF). Laadunhallintasuosituksen tarkoituksena on tarjota puitteet laadunhallinnan pitkäjänteiselle kehittämiselle kaikessa ammatillisessa koulutuksessa. Suositukset on laadittu siten, että niitä voidaan soveltaa sekä koulutuksen järjestäjien tasolla että toimintayksiköitasolla ja että ne soveltuvat laadun kehittämisen eri vaiheissa oleville. Laadunhallintasuositus on tarkoitettu laadunhallinnan strategiseksi kehittämisvälineeksi kaikille ammatillisen koulutuksen järjestäjille sekä niiden toimintayksiköille ja –muodoille. Suositusten soveltamistapa on käyttäjien harkinnassa eli tarkoituksena ei ole korvata olemassa olevia laadunvarmistusjärjestelmiä tai ohjata koulutuksen järjestäjiä käyttämään jotain tiettyä järjestelmää vaan ovat sovellettavissa olemassa oleviin järjestelmiin.

Laatua voidaan määritellä monin eri tavoin. Se voi olla esimerkiksi erinomaisuutta, virheettömyyttä, tasalaatuisuutta, asiakkaiden tarpeiden tyydyttämistä tai toiminnan kehittymistä. Ammatillisen koulutuksen laadulle ei ole tarkoituksenmukaista laatia yksiselitteistä kaiken kattavaa määritelmää, vaan sitä tulee tarkastella suhteellisena ja kontekstiin sidonnaisena käsitteenä. Laatu on aina sidoksissa asiakkaiden tarpeiden tyydyttämiseen. Laadun määrittely on viime kädessä ammatillisen koulutuksen järjestäjien, niiden keskeisten asiakkaiden

sekä sidosryhmien yhteinen tehtävä. Laadunvarmistus ja laadunhallinta voidaan määritellä eri tavoin. Tässä suosituksessa laadunhallinnalla tarkoitetaan niitä menettelytapoja, prosesseja tai järjestelmiä, joiden avulla turvataan ja kehitetään ammatillisen koulutuksen järjestäjän toiminnan laatua. Määritelmä kattaa laadun varmistamisen ja kehittämisen. Laadunhallinnan tehtävänä on auttaa toiminnan ja sen tulosten jatkuvassa parantamisessa ja kehittämisessä. Laadunhallinta on kiinteä osa koulutuksen järjestäjien toimintajärjestelmää ja kytkeytyy sitä kautta organisaation kaikkiin toimintoihin ja kaikille tasoille.

Ammatillista koulutusta ja ammatillista aikuiskoulutusta koskeva lainsäädäntö antaa koulutuksen järjestäjille laajan päätäntävällän koulutuksen järjestämistä koskevista asioista sekä koulutukseen myönnetyn rahoituksen käytöstä ja laadunhallinnasta. Lainsäädäntö velvoittaa ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioimaan antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistumaan toimintansa ulkopuoliseen arviointiin. Lainsäädännön arviointivelvoitteen toteuttaminen edellyttää, että koulutuksen järjestäjillä on toimintajärjestelmä, joka sisältää tarkoituksenmukaiset ja toimivat laadunhallinnan menettelyt. Niistä koulutuksen järjestäjä päättää itsenäisesti. Toimintajärjestelmällä tarkoitetaan tässä suosituksessa laadunhallinnan eri keinoista ja menetelmistä muodostuvaa kokonaisuutta, jonka avulla koulutuksen järjestäjän määrittelemä laatupolitiikka toteutetaan organisaatiossa. Järjestelmä on järjestäjäkohtainen, ja se koostuu niistä periaatteista ja menettelytavoista, joita organisaation toiminnassa halutaan systemaattisesti noudattaa. Se voidaan dokumentoida laatuksikirjaksi, mutta muotoa tärkeämpää on, että järjestelmä toimii käytännössä ja kannustaa systemaattiseen toimintaan ja sen kehittämiseen.

Ammatillisen koulutuksen kansallisen ohjauksen tehtävänä on asettaa ammatillista koulutusta ja sen laatua koskevia tavoitteita sekä varmistaa niiden saavuttaminen. Laadunhallinnan keskeisiä ohjausvälineitä ovat toimintaa ja rahoitusta ohjaavien säädösten ohella esimerkiksi Valtioneuvoston vahvistama koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma (kesu), valtion talousarvio, ammatillisen koulutuksen järjestämisluvat, tutkintorakenne ja opetussuunnitel-

mien ja tutkintojen perusteet, toiminnan rahoituksen perusteet ja tuloksellisuusrahoitus, opetushenkilöstön kelpoisuusvaatimukset sekä opetushallinnon kehittämis- ja informaatio-ohjaus.

Koulutuksen ulkopuolisen arvioinnin tarkoituksena on turvata ammatillista koulutusta koskevan lainsäädännön tarkoituksen toteuttamista ja tukea koulutuksen kehittämistä sekä parantaa oppimisen edellytyksiä. Koulutuksen järjestäjillä on velvollisuus osallistua koulutuksen ulkopuoliseen arviointiin. Koulutuksen ulkopuolisen arvioinnin organisoinnista vastaa Koulutuksen arviointineuvosto tai opetus- ja kulttuuriministeriön päättämä muu arvioinnin suorittaja. Arvioinnit perustuvat yleensä kehittävän arvioinnin periaatteeseen, jolloin niiden tavoitteena on tukea koulutuksen järjestäjiä toiminnan kehittämisessä ja tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi sekä koulutuksen järjestäjille että opetushallinnolle. (Opetushallitus 2008. Ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositus)

2.6 Ennakointi

Tällä hetkellä eräillä aloilla tarjotaan koulutusta työmarkkinoiden tarvetta enemmän ja toisilla aloilla taas sitä vähemmän. Koulutuksen ja työmarkkinoiden kysynnän epätarkoituksenmukaisella kohtaannolla on vaikutuksia paitsi työmarkkinoiden toimintaan, myös nuorten työelämään kiinnittymiseen ja koulutuspiteuksiin. Koulutustarjonnan tavoitteiden taustalla on laaja ennakointikonaisuus, johon ovat osallistuneet mm. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus ja Opetushallitus. Tarjonnan tavoitteet noudattavat ennakoinnin tulosten suuntaa, mutta niihin on tehty joitain tarkistuksia, jotka johtuvat muun muassa alueellisista laadukkaasti koulutuksen järjestämis- ja vaikuttavuusedellytyksistä.

Kuluvalla vuosikymmenellä kysymys koulutustarjonnan suuntaamisesta tulee aiempaakin keskeisemmäksi, koska työelämästä poistuvien määrä tulee selvästi ylittämään sinne siirtyvien määrän. Työvoiman ylitarjonnasta siirryttäneen työvoimapulaan ainakin eräillä aloilla. Haasteena tulee olemaan tasapai-

noisen työllisyyskehityksen edistäminen mm. teollisen tuotannon ja hyvinvointipalveluiden osalta. Suomessa ollaan työmarkkinoilla siirtymässä tilanteeseen, jossa työelämään siirtyvien ikäluokkien määrä alittaa ennakoitun työvoiman tarpeen vuosittain keskimäärin 6 300 henkilöllä. Koulutustarjontaa suuntaamalla on kyettävä samanaikaisesti edistämään sekä kilpailukykyä että tasapuolista hyvinvointipalveluiden saatavuutta.

Se miten voidaan ennakoida tulevien opiskelijoiden hakukäyttäytymiseen ja niihin vaikuttaviin tekijöihin, on vielä haastavampi työ. Tekijöitä löytyy lähialueen koulutuksenjärjestäjistä, työpaikoista, alakohtaisista mielikuvista, kavereiden mielipiteistä sekä myös valtakunnallisesti alakohtaisesta näkemyksestä. Parasta ennakointi kenties onkin opiskeluaikainen yhteistyö alueen yrityselämän kanssa, laadukas ohjaus sekä valinnaisuuden mahdollistaminen mahdollisimman joustavalla tavalla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016)

2.7 Koulutuksenjärjestäjän strategia

Koulutuksenjärjestäjällä on hyväksytty strategia vuosille 2013 – 2016. Toiminta-ajatuksena on mm. kehittää monipuolisia pedagogisia ratkaisuja ja yksilöllisiä koulutus- ja kehittämispalveluja sekä mahdollistaa elinikäisen oppimisen ja ammatillisen osaamisen kehittymisen. Visiona on aktiivisena koulutuksen kehittäjänä tuottaa uudistuvaa ammatillista osaamista ja hyvinvointia.

Arvona on asiakaslähtöinen työskentely. Asiakaslähtöisyyteen kuuluu joustavien ja yksilöllisten koulutusten kehittäminen, erilaisten oppijoiden kouluttaminen, työelämän yhteistyökumppanina toimiminen ja positiivisen innostuksen luominen osaamisen ja ammattitaidon kehittymiseen sekä maakunnan kehittämiseen.

Tavoitteiden saavutettavuuden vuoksi on strategian toiminnalle määritetty kärjet, joita ovat opiskelija keskiöön, vaikuttavuutta aluekehittämiseen sekä koulutuksenjärjestäjä toimii. Jokaiseen kärkeen on luotu mittaristo, joilla voidaan mitata toiminteiden vaikuttavuus.

2.8 Tulevat muutokset

Hallitus on tehnyt esityksen eduskunnalle, jossa ehdotetaan muutettavaksi ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla on tarkoitus luoda puitteet selkeämmälle ja aiempaa paremmin työelämän vaatimuksia vastaavalle tutkintorakenteelle sekä tutkintojen perusteiden uudistamiselle. Keskeisenä tavoitteena on vahvistaa ammatillisten tutkintojen osaamisperusteista määrittelyä ja tutkinnon osiin perustuvaa rakennetta, mikä tukee joustavien ja yksilöllisten opintopolkujen rakentamista ja edistää aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista osaksi tutkintoa. Lisäksi edistettäisiin tutkintorakenteen ja sitä koskevan päätöksenteon nopeutta ja joustavuutta reagoida työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Esityksen yleisenä tavoitteena on myös selkeyttää ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lainsäädäntöä erityisesti tutkintorakennetta ja tutkintojen perusteita sekä osaamisperusteisuutta koskevan sääntelyn ja terminologian osalta.

Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettavien ammatillisten perustutkintojen mitoituspisteiden otettavaksi käyttöön ECVET –suositukseen perustuvat osaamispisteet, jotka korvaisivat nykyisin käytetyt opintoviikot. ECVET –järjestelmässä keskeistä on osaamisperusteisuus. Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettavien ammatillisten perustutkintojen ja tutkinnon osien osaamispisteet määritettäisiin ECVET –suosituksen periaatteiden mukaisesti. Ammatillisiin perustutkintoihin kuuluvia yhteisiä tutkinnon osia selkeytettäisiin ryhmittelemällä ne aiempaa laajemmiksi osaamisperusteisiksi tutkinnon osiksi. Yhteisiä tutkinnon osia olisivat viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen, yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava

osaaminen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen. Erilliset oppiaineet sisällytettäisiin osa-alueina tai osaamistavoitteina näihin tutkinnon osiin. Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1.8.2015. (HE 12/2014 vp)

3. VAIKUTTAVUUSNÄKÖKULMAT

3.1 Yhteiskunnallinen näkökulma

Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016 kehittämissuunnitelman mukaan ammatillisten tutkintojen tulee perustua työelämän osaamistarpeisiin ja tutkintojärjestelmän tulee muodostaa selkeä ja johdonmukainen kokonaisuus, joka tukee koko tutkinnon suorittamista, opintojen joustavaa suorittamista ja elinikäistä oppimista. Lähtökohtana on, että ammatillinen peruskoulutus antaa opiskelijalle vahvan ammattitaidon, joka mahdollistaa nopean työelämään siirtymisen sekä laaja-alaisia ammatillisia ja elinikäisen oppimisen valmiuksia. Ammatillisen aikuiskoulutuksen avulla tuetaan työuran eri vaiheissa olevien osaamisen kehittämistä siten, että osaaminen vastaa muuttuvien työmarkkinoiden sekä yksilöiden urakehityksen tarpeita. Ammatilliseen koulutukseen siirtymisen edistämiseksi kehitettyjen valmistavien ja valmentavien koulutusten järjestelmä on monimutkainen ja voi johtaa moninkertaiseen koulutukseen ja hidastaa tutkintoon johtavaan koulutukseen siirtymistä. Tukimuotojen paremmalla hyödyntämisellä ja suuntaamisella voidaan tukea aliedustettujen ryhmien koulutukseen pääsyä ja tutkinnon suorittamista.

Osaavan työvoiman saatavuutta voidaan parantaa koulutusjärjestelmän toimintaa tehostamalla ja koulutustarjontaa suuntaamalla. Tämä tarkoittaa tutkinnon suorittamiseen käytettävän ajan lyhentämistä, koulutuksen läpäisyn parantamista sekä koulutustarjonnan ja työvoiman kysynnän kohtaannon lisääntymistä. Tutkinnon suorittamisen ajan lyhentämiseen vaikutetaan tehostamalla aikaisemmin opitun huomioimisella sekä vuonna 2015 tulevan osaamisperusteisuuden avulla. Jotta kohtaanto lisääntyisi, on koulutustarjontaa suunnattu ennakoinnin avulla eri alojen työvoiman kysynnän mukaiseksi.

Vuosittain noin 4 000 nuorta jää peruskoulun jälkeen ilman koulutuspaikkaa. Lisäksi 25 % keskeyttää ammatillisen koulutuksen ja noin 10 % lukion. Tämä johtaa siihen, että jokaisesta ikäluokasta 15 % jää vaille toisen asteen tutkintoa. Pelkän perusasteen varassa on 20-29-vuotiaista noin 110 000. Alle 29-vuotiaita työttömiä on noin 55 000. Kokonaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien kouluttamattomien nuorten määrä on selvitysten mukaan noin 40 000. Nuorten syrjäytymisellä on sekä inhimillinen että kansantaloudellinen ulottuvuus. Syrjäytymisen inhimillisiä kustannuksia on mahdoton määrällisesti mitata. Kansantaloudellisesti nuorten syrjäytyminen vaikuttaa merkittävästi työurien pituuteen ja työvoiman saatavuuteen. On siis yhteiskunnallisesti tärkeää, että nuoret saadaan toisen asteen opintoihin ja myös läpäisemään opintonsa. Näin heille luodaan edellytykset toimia työelämässä, mutta myös koko yhteiskunnassa. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2014)

3.2 Taloudellinen näkökulma

Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmässä tuloksellisuuden tavoitteena on tukea koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantamista sekä kannustaa koulutuksen järjestäjiä pitkäjänteiseen ja tavoitteelliseen kehittämistyöhön. Tulostittaristo tuottaa myös kehittämis- ja ohjausinformaatiota niin koulutuksen järjestäjien kuin opetushallinnon käyttöön. Tuloksia mitataan vaikuttavuusmittarilla, opettajien kelpoisuusmittarilla ja henkilöstön kehittämismittarilla, joihin otetaan huomioon myös taustamuuttujia. (Opetushallitus. Tulostittariseloste 2014)

3.2.1 Vaikuttavuusmittari

Vaikuttavuusmittarissa koulutuksen järjestäjien arviointi perustuu siihen, miten tarkastelujakson alun opiskelijat jakautuvat reilun kolmen vuoden tarkastelujakson lopussa viiteen tulosryhmään. Koulutuksen järjestäjän suoritusta pidetään sitä parempana, mitä useampi opiskelijoista suorittaa tutkinnon ja mitä suurempi osa opiskelijoista on työssä tai jatko-opiskelemassa tarkastelujakson

lopussa. Koulutuksen järjestäjät poikkeavat toisistaan sijainnin, koulutusalarakenteen, koulutusmuodon ja opiskelijaominaisuuksien suhteen. Järjestäjien keskinäiseksi vertaamiseksi opiskelijoiden sijoittumisen todennäköisyys tulosryhmiin lasketaan lineaarisella regressiomallilla, jossa otetaan huomioon nämä mittarituloksiin vaikuttavat taustatekijät.

Vaikuttavuusmittarin perustana ovat tulosryhmät. Tarkastelujakson päätteeksi tarkastelujoukon opiskelijat luokitellaan viiteen tulosryhmään (TR1-TR5). Koulutuksen järjestäjän suoritusta pidetään sitä parempana, mitä useampi opiskelijoista sijoittuu ylempiin parempaa tulosta osoittaviin tulosryhmiin. Toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen ensisijainen tavoite on suorittaa ammatillinen perustutkinto ja sen vuoksi tarkastelujaksolla ammatillisen perustutkinnon suorittaneet sijoitetaan kolmeen ylimpään tulosryhmään (TR1-TR3). Tutkinnon suorittaneiden joukossa työllinen on tavoitelluin tulos (TR1) ja toiseksi paras (TR2) on jatko-opiskelija ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Kolmanteen ryhmään (TR3) sijoittuvat loput tutkinnon suorittaneista. Kahteen alimpaan tulosryhmään (TR4-TR5) luokitellaan ne opiskelijat, jotka eivät ole suorittaneet ammatillista perustutkintoa tarkastelukaudella. Parempi vaihtoehto (TR4) on, että tarkastelujakson lopuksi opiskelijat ovat työllisinä tai opiskelemassa, vaikka eivät tutkintoa suorittaneetkaan. Alimpaan tulosryhmään (TR5) jäävät ne opiskelijat, jotka eivät ole suorittaneet mitään tutkintoa tarkastelujaksolla eivätkä olleet ansiotyössä tai opiskelemassa.

Tulosryhmät määritellään seuraavasti:

TR1 –tulosryhmään luokitellaan ne ammatillisen perustutkinnon tarkastelujaksolla suorittaneet, jotka tarkastelujakson lopussa vuoden viimeisellä viikolla olivat työllisiä (läpäissyt, työllinen). Tulosryhmän paino on 10. TR2 –tulosryhmään kuuluvat ne ammatillisen perustutkinnon tarkastelujaksolla suorittaneet, jotka syyslukukaudella tarkastelujakson lopulla olivat jatko-opiskelijoina ammattikorkeakouluissa tai yliopistoissa tai olivat jo ehtineet suorittaa jonkin korkeakouluasteen tutkinnon tarkastelukauden loppuun mennessä eivätkä olleet työllisiä (läpäissyt, jatko-opiskelija). Tulosryhmän paino on 6.

TR3 –tulosryhmään sijoittuvat kaikki ne ammatillisen perustutkinnon tarkastelujaksolla suorittaneet, jotka eivät olleet työssä eivätkä jatko-opiskelijoita. Tähän ryhmään sisältyvät muiden muassa ne, jotka tarkastelujakson lopulla opiskelivat jossakin tutkintoon johtavassa koulutuksessa toisella asteella, olivat työttömiä, kotona, äitiyslomalla, eläkkeellä jne. (läpäissyt, ei työllinen eikä jatko-opiskelija). Tulosryhmän paino on 3.

TR4 –tulosryhmään luokitellaan ne ammatillista perustutkintoa tarkastelujaksolla suorittamattomat, jotka olivat työssä tarkastelujakson lopussa tai opiskelemassa jossain oppilaitoksessa syyslukukaudella tarkastelujakson lopulla. Tähän ryhmään luokitellaan myös ne opiskelijat, jotka eivät ole suorittaneet toisen asteen ammatillista perustutkintoa, mutta olivat suorittaneet tarkastelujakson loppuun mennessä ylioppilastutkinnon, ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnon (ei läpäissyt, työllinen tai opiskelija). Tulosryhmän paino on 1.

TR5 –tulosryhmään sijoitetaan ne ammatillista perustutkintoa tarkastelujaksolla suorittamattomat, jotka eivät olleet työssä eivätkä opiskelemassa tarkastelujakson lopussa (keskeyttänyt, ei työllinen eikä opiskelija).

Koulutuksen järjestäjät poikkeavat toisistaan alueellisen sijainnin, koulutusalarakenteen, koulutusmuodon ja opiskelijaominaisuuksien suhteen. Vertailtavuuden mahdollistamiseksi laskentamallissa käytetään taustatekijöitä opiskelijasta, koulutuksesta sekä alueesta, joilla poistetaan näiden vaikutus järjestäjien mittariarvoihin. Vaikuttavuusmittarissa kaikkia taustamuuttajia käytetään yhtenäisellä tavalla kaikissa tulosryhmissä niin tutkinnon suorittamisen ja keskeyttämisen kuin työllistymisen ja jatko-opiskelunkin osa-alueilla.

Mittari ei kuvaa laadullisia seikkoja, kuten esimerkiksi työllistytäänkö tutkintoa vastaavaan ammattiin tai vastaako tutkinnossa hankittu osaaminen ammatin vaatimuksia, eikä sitä, ovatko opiskelijat, työnantajat tai opetusviranomaiset tyytyväisiä annettuun opetukseen. (Opetushallitus. Tulostittariseloste 2014)

3.2.2 Opettajien kelpoisuusmittari

Opettajien kelpoisuusmittari kuvaa opetushenkilöstön muodollista kelpoisuutta työhönsä. Opettajien kelpoisuusmittari on muodollisesti pätevien opettajien prosenttiosuus kaikista opettajista. Tavoitteena on, että muodollisesti pätevien päätoimisten opettajien osuus on mahdollisimman korkea.

Opettajien kelpoisuusmittarin 2014 tiedot koskevat tilannetta 31.12.2012. Opetushenkilöstön kelpoisuusmittariin otetaan mukaan ne vakinaiset ja määräaikaiset, päätoimiset opettajat, jotka opettivat pääasiallisesti ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetushenkilöstöön sisältyvät kaikki vakinaiset ja määräaikaiset opettajat, mukaan lukien virkavapaalla olevat ja vähintään 4 kuukautta viransijaisena toimivat. Opetushenkilöstöä ovat rehtorit ja muut opetusvelvolliset johtajat, lehtorit ja päätoimiset tuntiopettajat, erityisopettajat ja opinto-ohjaajat. Opettajien lukumäärätietoihin ei ilmoiteta luennoitsijoita ja vastaavia yksittäisiä tai satunnaisia tunteja pitäviä. Muodollisella kelpoisuudella tarkoitetaan sitä, että opettajat täyttävät opetustoimen henkilöstön kelpoisuudesta annetun asetuksen (986/1998) mukaiset vaatimukset. (Opetushallitus. Tulositartiseloste 2014)

3.2.3 Henkilöstön kehittämismittari

Henkilöstön kehittämismittari kuvaa koulutuksen järjestäjän taloudellista panostamista henkilöstönsä ammattitaidon uudistamiseen ja ylläpitämiseen. Lähtökohtana on, että henkilöstön osaamisella on vahva vaikutus toiminnan tuloksellisuuteen. Tavoitteena on, että koulutuksen järjestäjän taloudellinen panostus henkilöstökehittämiseen on mahdollisimman korkea.

Vuoden 2014 tulosrahoituksessa henkilöstön kehittämismittarin tiedot koskevat vuotta 2012 ja perustuvat Opetushallituksen keräämiin tietoihin. Koulutuksen järjestäjän henkilöstömenojen kokonaismäärä saadaan opetushallituksen valtionosuusjärjestelmää varten keräämästä kustannusaineistosta. Kustan-

nuksiin luetaan ammatillisen peruskoulutuksen henkilöstön osaamisen uudistamisesta aiheutuneet kustannukset henkilöstön koulutuksesta ja opettajien työelämäyhteyksistä aiheutuneet kustannukset. Opetussuunnitelman mukaisen opiskelijoiden työssäoppimisjaksojen suunnittelusta ja ohjauksesta aiheutuvia kustannuksia ei sisällytetä mittarin tietoihin. (Opetushallitus. Tulosmittariseloste 2014)

3.2.4 Tuloksellisuusindeksi

Ammatillisen tulosrahoituksen perusteena on tuloksellisuusindeksi, joka yhdistetään edellä kuvatuista kolmesta mittarista: vaikuttavuusmittari, opettajien kelpoisuusmittari ja henkilöstön kehittämismittari. Mitä suurempi mittarin arvo on, sitä parempaa tuloksellisuutta se järjestäjälle osoittaa. Mittareilla on indeksissä eri painoarvot; vaikuttavuudella 90%, kelpoisuudella 7% ja kehittämisessä 3%, jotka otetaan huomioon mittariarvojen painotuksessa. Lopputuloksessa arvo 1000 on keskimääräinen tulos muihin koulutuksenjärjestäjiin verrattuna ja yli menevä arvo takaa tuloksellisuuteen perustuvaa korvausta. (Opetushallitus. Tulosmittariseloste 2014)

3.3 Alueellinen näkökulma

Jotta alueet pysyisivät mahdollisimman elinkelpoisina, tulee taata jatkuvuutta osaavien työntekijöiden saannille. Alueelliset, kuten myös kansalliset työntekijätarpeet ovat muuttuneet globaalisuuden lisääntymisen myötä, mutta se on myös tuonut uusia mahdollisuuksia toimia alueellisesti. Muun muassa ei ole enää välttämätöntä toimia isoissa kasvukeskuksissa, koska monenlaisia töitä voidaan tehdä myös tietoverkon välityksellä. Yrityselämä perustuu nykyään monesti kvartaalitalouteen, joten pitkäaikainen ennakointi on erittäin haastavaa. Työntekijätarpeet voivat siis muuttua eri aloilla todella nopeasti kumpaankin suuntaan. Tämä johtaa siihen, että yritykset voivat tarvita jopa mittavaakin työntekijälisäystä, mutta eivät uskalla rekrytoida tulevaisuuden epävarmuuden vuoksi. Kun yritys tarvitsee työntekijän, niin ei ole niinkään väliä ammatillisella tutkinnolla, jonka tuleva työntekijä on suorittanut. Ydinasiana on tietyn asian /

asioiden osaaminen tai ainakin tahdosta ja halusta oppia se nopeasti, tietyissä raameissa. Koulutuksen järjestäjien tulee siis olla läheisessä yhteistyössä alueen yritys-elämän kanssa ja pyrkiä mahdollisimman nopeisiin ja joustaviin ratkaisuihin, osaaminen edellä.

3.4 Opiskelijälähtöinen näkökulma

Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista työelämän tarvitsemien osaamistarpeiden mukaisesti. Väestö ei ole kuitenkaan samanlaista vertailtuna kaikkia tällä hetkellä tai myöskään yhtä henkilöä verrattaessa viisi vuotta taaksepäin. Jotta tavoite voisi täyttyä, niin tulee siis huomioida aina kukin oppija yksilönä ja vielä mahdollisimman lyhyin aikavälein. Yksilön huomiointi on kuitenkin taloudellisesti mahdotonta viedä liian pitkälle ja se ei ehkä ole edes relevanttia yhteiskunnan kannalta. Suunniteluvaiheessa tulee ottaa huomioon isomman otannan näkemyksiä, jonka jälkeen seuraa yksilöiden tarvittava huomiointi.

3.4.1 Hakuvaiheessa

Kun perusasteen päättävät tekevät valintojaan tulevien opintojen suhteen, ei monestikaan ole ensimmäisenä kriteerinä yhteiskunnalliset- ja alueelliset vaikuttavuudet tai edes henkilökohtainen työllistyvyys. Opetus- ja kulttuuriministeriön on tehnyt seurantatutkimuksen ammatillisen koulutuksen mielikuvista vuosina 2006, 2010 ja 2013. Julkaisun mukaan 9. –luokkalaisten keskeisinä valintakriteereinä vuonna 2013 oli itsensä toteuttaminen, oma harrastuneisuus ja kiinnostus, toisin sanoen sydämen ääni. Verrattuna vuosiin 2006 ja 2010 oli vähemmän tärkeinä halu päästä nopeasti työelämään, kiinnostava ala, palkkaus sekä koulutusajan pituus. Edelleen ammatillisen koulutuksen päätiedonlähteenä heille oli oma opinto-ohjaaja, mutta selkeää lisäystä on tullut kavereiden, vanhempien, internetin ja tutustumiskäyntien osalle. Työllistymiseen liittyvät mielikuvat tulivat heille pitkälti median, kavereiden ja vanhempien luomina. Yllättäen he haluaisivat ammatilliseen koulutukseen enemmän teoriaa /

lukuaineita, mutta myös lisää työssäoppimista. Lopulliseen valintaan ratkaiseva rooli on tutustumiskäynnillä oppilaitokseen. Vaikutus on iso varsinkin hyvin suunnitellulla ja toteutetulla käynnillä, jossa on ollut mukana paikallisen oppilastutorin kertomuksia mukana. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Seurantatutkimus ammatillisen koulutuksen mielikuvista 2013.)

3.4.2 Opiskeluvaiheessa

Saman seurantatutkimuksen mukaan ammatillisessa koulutuksessa olevilla korostuu aiempaa vahvemmin oma valinta ja opiskelun vapaaehtoisuus, sillä aiempaa harvempi opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa sen vuoksi, että ei ole muuta mahdollisuutta. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla on hyviä kokemuksia käytännönläheisestä opiskelusta sekä vapaasta ja rennosta opiskelupaikasta. Opiskelijat haluaisivat opettajilta enemmän aktiivisuutta ja ammattitaitoa, lisää käytäntöä, parempia oppimateriaaleja sekä enemmän valinnaisia opintoja ja tiiviimpää opiskeluaikaa.

3.5 Lähitulevaisuuden muutosnäkökulmat

3.5.1 Lähtökohdat

Vuonna 2006 EU –komissio antoi suosituksen opintosuoritusten eurooppalaisesta siirtojärjestelmästä (ECVET), joka otettaisiin käyttöön kaikissa ammatillisissa tutkinnoissa 2014. Peruseriaate olisi, että osaamista voidaan hankkia mistä vain ja sitä voivat myös arvioida muut kuin oman oppilaitoksen opettajat, kunhan yhteistyö- ja oppimissopimuksissa varmistetaan, että tavoiteltu osaaminen ja osaamisen arviointi vastaavat tutkinnon perusteita. Suositus näkyy valtioneuvoston vahvistamassa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2011-2016, jonka mukaan ammatillista tutkintojärjestelmää kehitetään siten, että se muodostaa työelämän osaamistarpeiden näkökulmasta selkeän ja johdonmukaisen kokonaisuuden.

Hallituksen esitys 12/2014 on linjannut tulevan uudistuksen. Muutoksilla luodaan puitteet selkeämmälle ja aiempaa paremmin työelämän vaatimuksia vastaavalle tutkintorakenteelle sekä tutkintojen perusteiden uudistamiselle. Keskeisenä tavoitteena on vahvistaa ammatillisten tutkintojen osaamisperusteista määrittelyä ja tutkinnon osiin perustuvaa rakennetta, mikä tukee joustavien ja yksilöllisten opintopolkujen rakentamista ja edistää aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista osaksi tutkintoa. Osaamisperusteisuus kuvaa tutkinnon suorittajan osaamista riippumatta koulutuksen järjestämis muodosta ja edistää osaltaan myös oppilaitosmuotoisen ja oppisopimus-koulutuksen joustavaa yhdistämistä. Lisäksi osaamisperusteinen kuvaustapa edistää aikaisemmin hankitun osaamisen, etenkin epävirallisen ja arkioppimisen, tunnistamista ja tunnustamista osaksi tutkintoja. Osaamisperusteinen kuvaustapa edistää myös huomion kiinnittämistä koulutuksen tuloksiin, mikä tukee koulutuksen laadun parantamista. Säädökset tulevat voimaan 1.8.2015 ja koskevat sekä aiemmin aloittaneiden että uusien opiskelijoiden koulutusta. (HE 12/2014 vp)

3.5.2 Muutokset

Opetus- ja kulttuuriministeriön 20.12.2011 määrittelemien ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisen suuntaviivojen mukaan kaikkien ammatillisten tutkintojen ja niiden osien tuottaman osaamisen laajuus määritellään ECVET –pisteinä, joita kutsutaan osaamispisteiksi. Osaamispisteet siis korvaavat nykyiset opintoviikot osaamisperusteisuuteen liittyen. Jatkossa tutkinto arvotetaan 180 osaamispisteeksi, mutta sen suorittaminen ei automaattisesti tarkoita samaa kuin nykyinen 120 opintoviikkoa. ECVET –pisteillä tarkoitetaan tutkintoon kuuluvien oppimistulosten eli osaamisen numeerisesti esitettyä kokonaispainoarvoa ja kunkin tutkinnon osan suhteellista painoarvoa koko tutkinnosta.

Termin opetussuunnitelman perusteet sijasta otetaan käyttöön tutkinnon perusteet yhtenäisesti kaikissa tutkinnoissa riippumatta tutkinnon suorittamisavasta. Tutkintorakenteen selkeyttämiseksi ja yhtenäistämiseksi ammatillista

peruskoulutusta koskevissa säännöksissä otetaan käyttöön tutkinnon osa tutkinnon muodostumisen perusyksikkönä. Tutkinnon osiin perustuva tutkinnon rakenne on keskeinen myös opiskelumotivaation ylläpitämisen ja opintojen keskeyttämisen vähentämisen kannalta. Lisäksi tuleva rakenne edesauttaa opintojen valinnaisuutta ja myöhempää täydentämistä. Jatkossa ammatillisissa tutkinnoissa tulee olla vähintään yksi pakollinen ammatillinen tutkinnon osa sekä valinnaisia ammatillisia tutkinnon osia. Pakolliset tutkinnon osat voivat olla tutkinto- tai osaamisalakohtaisia, jotka vahvistavat tietyn tutkinnon suorittaneiden yhteistä ydinosaamisperustaa.

Nykyiset ammattitaitoa täydentävät opinnot korvataan yhteisillä tutkinnon osilla. Yhteisten tutkinnon osien määrä hieman kasvaa, mutta samalla tulee lisää valinnaisuutta. Aikaisempien pienten tutkinnon osien sijaan tulee neljä isoa tutkinnon osaa, jotka jaetaan viestintä- ja vuorovaikutusosaamiseen, matemaattis-luonnontieteelliseen osaamiseen, yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavaan osaamiseen sekä sosiaaliseen- ja kulttuuriseen osaamiseen. Kaikissa yhteisissä tutkinnon osissa on mukana myös valinnaisuutta. Tavoitteena on saada yhteiset opinnot osaksi ammatillisten opintojen tavoitteita, jolloin syy/tarve –yhteys konkretisoituu selkeämmin.

Muutosten tavoitteena on myös valinnaisuuden lisääminen tutkintojen muodostumissäännöissä. Valinnaisuudella vastataan saman tutkinnon sisällä työelämän eri tavoin suuntautuneisiin ja osin hyvinkin erikoistuneisiin osaamistarpeisiin. Pakollisten ja valinnaisten tutkinnon osien lukumäärä ja painoarvo tutkinnossa määräytyvät jatkossa työelämän osaamistarpeiden ja tutkinnon luonteen perusteella. Valinnaisuuden lisääntyessä tulee kuitenkin huomioida, että valinnaisuus ei vähennä tutkintojen tuottamaa ammattipätevyyttä. Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän tulee työelämän tarpeiden lisäksi palvella myös yksilöitä ja mahdollistaa yksilöllisiä tarpeita vastaavien valintojen tekeminen ja joustavat opintopolut. Tutkintoihin sisältyvä valinnaisuus, tutkinnon osien suorittamismahdollisuudet sekä yhteisten tutkinnon osien uudistettu rakenne tukee tutkintoihin sisältyvää joustavuutta ja yksilön osaamisen kehitty-

mistä hänen omien tarpeidensa mukaisesti. Joustavat opintopolut ja tutkintoihin sisältyvä valinnaisuus edistävät myös koulutuksellista tasa-arvoa ja vähentävät tarpeetonta moninkertaista koulutusta. (Kärki 2014)

Vuoden 2017 alusta lukien toisen asteen koulutuksen järjestämisluvut uudistetaan siten, että oppilaitosverkko tehostuu. Kaikki järjestelmäluvut laitetaan siis uudelleen hakuun, jonka tavoitteena on luoda tehokkaampia, nykyistä isompia, koulutuksen järjestäjiä. Lisäksi toisen asteen tutkintotavoitteisen koulutuksen opiskelijasta koulutuksen järjestäjälle myönnettävä valtionosuusrahoitus rajataan enintään kolmeen vuoteen.

3.6 Työssä käytettävät näkökulmat

Työssä halutaan yhdistellä kaikkia edellä käytyjä näkökulmia. Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuksen kehittämisohjelman mukaisesti tulisi tutkinnon suorittamiseen käytettävän ajan lyhentyä, koulutuksen läpäisyn parantua sekä koulutustarjonnan ja työvoiman kysynnän kohtaannon lisääntyä. Tuloksellisuusmittariston parhaisiin tulosryhmiin ei voi päästä ilman tutkinnon suorittamista kolmen vuoden kuluessa. Näin ollen läpäisy määräajan kuluessa on vaikuttavuustekijöistä tärkein. Tutkintoon suorittamiseen menevä aika tulee olla maksimissaan kolme, mutta lähtökohtaisesti alle kolme vuotta. Ajan lyhentäminen ei saa olla kuitenkaan itsetarkoitus, vaan tulee edetä oppiminen ja osaaminen edellä. Jotkut opiskelijat pystyvät oppimaan nopeammin kuin toiset, joten sitä ei saa edellyttää kaikilta, eikä estää siihen pystyviltä. Ensimmäinen ajan lyhentämisen keino tulee olla aikaisemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Sitäkään ei kuitenkaan saa tehdä oppilaitoksen painostuksesta, vaan opiskelijan ehdoilla.

Jotta voi päästä vaikuttavuusmittarin parhaaseen tulosryhmään, tulee työllistyä opiskelun jälkeen. Se on järkevää, sillä sen arvo on tärkeää sekä yhteiskunnallisesti, alueellisesti että myös yksilöllisesti. Näin ollen työllistyminen tulee olla mukana hyvässä vaikuttavuudessa. Ei saa kuitenkaan painottaa liiaksi,

että minkä alan työllistymisestä on kysymys, sillä aina on kyse suuresta vaikuttavuudesta. Jotta koulutuksen ja yritys-elämän resurssit saataisiin tehokkaampaan käyttöön, niin tulee mahdollistaa ammatillisia valintoja tukemaan oikean suuntaista työllistymistä. Toisen asteen jälkeinen jatko-opiskelu ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa ei takaa parasta tuloksellisuusindeksiä, mutta tulee ottaa työllistymisen rinnalle valintojen tasa-arvoisuuden vuoksi.

Vuosina 2015 ja 2017 tulossa olevat isot muutokset tulee ottaa huomioon mahdollisimman aikaisin, jotta vaikuttavuuteen päästäisiin nopeasti. Osaamisperusteisuus tarkoittaa opetus-, toteuttamis- ja arviointisuunnitelmien osittaista rakenteen muuttamista sekä päivitystä. Yksilöllisiä valintoja ja joustavaa opiskelua tulee mahdollistaa sekä tutkintojen sisällä että niiden välillä, kuitenkin työelämälähtöisyys huomioiden. Jotta yksilökohtaisista valinnoista ja joustavista tavoista edetä saadaan vaikuttavia, niin myös ohjauksen laatua tulee parantaa. Vain hyvän ohjauksen kautta yksilölliset valinnat vaikuttavat jatkossa parempaan työllisyyteen tai jatko-opiskelumahdollisuuteen. Joustavuudessa tulee huomioida myös opintojen eteneminen, sillä se ei saa tarkoittaa toimetomuutta nopeasti edenneiden opintojen välillä. Yhteistyötä on tehty muiden koulutuksenjärjestäjien kanssa jo monia vuosia, mutta sen käytännön tason tiivistäminen on suotavaa. Jotta jatkossa olisi mahdollista mahdollisimman monen opiskelijan opintojen läpäisy kolmen vuoden aikana, niin koulutuksen tarjonnan rakennetta sekä joustavan opiskelun edellytyksiä tulee kehittää systemaattisesti myös tulevaisuudessa.

4. JOUSTAVUUDEN MAHDOLLISTAMISEN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Yleistä

Työelämän muutoksen rinnalla vähintään yhtä suuri muutos on tapahtumassa yleisemmin yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Tämän kehityksen myötä yhdenmukaisten koulutuspolkujen osuus vähenee, vaikka edelleen suurin osa nuorista etenee koulutusjärjestelmässä perinteisten vaiheiden mukaisesti. Joustavuuden tulee kuitenkin siirtyä, sen mahdollistamisen jälkeen, myös käytäntöön ja se tapahtuu kuulemalla ensin sen toimintaan vaikuttavia osapuolia. Pedagoginen ryhmä luo koulutukseen tavoitteet ja toteuttamiseen tiettyjä reunaehtoja, jotka koulutuspäälliköiden tulee ottaa huomioon toteutuksen suunnittelussa. Opiskelijat suorittavat omia henkilökohtaisia valintoja niissä puitteissa, jotka koulutuksenjärjestäjä heille on mahdollistanut sekä opettajat toteuttavat koulutusta suunnitelmien ja opiskelijoiden valintojen mukaisesti. Jotta joustavuus voisi antaa lopullista vaikuttavuutta, niin tulee vielä huomioida työllistymistä varten alueellinen yrityselämä.

Kaikki toimenpiteet tulee johtaa osaavan työvoiman saatavuuden lisäämiseen. Tämä tarkoittaa ensinnäkin koulutuksen läpäisyn parantamista sekä toiseksi tutkinnon suorittamiseen käytettävän ajan lyhentämistä. Jotta läpäisy voisi parantua, tulee ottaa opiskelijat huomioon yksilöinä sekä oppimisen että ohjauksen näkökulmista. Tämä tarkoittaa, että pelkästään joustavan opiskelun mahdollistaminen ei riitä, vaan tulee tarjota myös laadukasta ohjausta löytämään opiskelijälähtöinen polku. Opiskeluajan lyhenemiseen päästään päällekkäiskoulutuksen vähentämisellä eli aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen tehostamisella. Jotta toimenpiteelle tulisi myös vaikuttavuutta, niin koulutuksen rakenteen tulee luoda mahdollisuuden aikataulullisiin muutoksiin opiskelussa. Jotta osaavaa työvoimaa olisi saatavissa myös tulevaisuudessa, niin tulee ottaa huomioon myös koulutustarjonnan ja työvoiman kysynnän kohtaaminen. Lähtökohtaisesti ei kannata kouluttaa ammataloille, joihin ei työllisty. Tutkintojen tavoitteissa on kuitenkin niin paljon valinnaisuuden mahdollisuuk-

sia, että pystytään niiden kohdentamisillakin jo vaikuttamaan asiaan. Kohtaantoa isompi ongelma saattaakin olla nivelvaiheen lyhentäminen eli miten saadaan tutkinnon suorittanut mahdollisimman nopeasti työelämään.

4.2 Pedagogisen ryhmän raamit joustavuudelle

Koulutuksenjärjestäjän pedagoginen ryhmä ohjaa toimintaa valtioneuvoston hyväksymän koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaisesti. Koulutukseen käytettävän kokonaisajan tulee laskea, koulutuksen läpäisy parantua ja koulutustarjontaa suunnata työvoiman kysynnän mukaiseksi.

Kokonaisajan laskemiseksi osaamisen tunnistaminen tulee aina vaikuttaa opiskeluaikaan lyhentävästi. Koska suurin osa opiskelijoista tulee suoraan perusasteelta, ei heillä ole automaattisesti mitään aikaisemmaksi osaamiseksi tunnistettavaa. Tällöinkin tulee huomioida opiskeluaikana, muuten kuin koululähtöisesti, hankittu osaaminen. Näitä ovat mm. kesä- ja muiden lomien aikana hankittu työkokemus, jotka voidaan tunnustaa ainakin vapaasti valittaviin opintoihin. Tämän johdosta koulutuksen rakenne on muutettu pedagogisen ryhmän päätöksellä niin, että vapaasti valittavat opinnot suoritetaan aina opiskeluajan lopuksi ja taataan näin opiskeluajan lyheneminen.

Koulutuksen läpäisyn parantamiseen pyritään mm. valinnaisuuksien mahdollistamisella. Lähtökohtaisesti tämä tapahtuu työssäoppimista hyväksi käyttäen. Päätöksiä koulutustarjonnan suuntaamiseksi elinkeinoelämässä tarjolla olevien työpaikkojen mukaiseksi on kuntayhtymässä jo tehty. Nämä tiedot perustuvat ennakointitietoihin ja tulevat voimaan asteittain vähentämällä ko. alojen aloituspaikkoja tai lopettamalla koulutus kokonaan.

4.3 Opettajien kokemukset ja näkemykset

4.3.1 Yleistä

Tavoitteena oli päästä opettajien näkökulmin kiinni joustavuuden esteisiin, tai ainakin hidasteisiin. Opiskelijan oppimiseen ja sitä kautta osaamisen kertymiseen luodaan paras pohja laadukkaalla ohjauksella ja opetuksella. Terminä opetus on muuttanut muotoaan viime vuosien aikana, mutta vuosikymmenten ajan hyvän opetuksen peruskivi on ollut opettaja. Edelleenkin opettaja on suuressa roolissa saavutettavassa opissa, mutta enenemissä määrin ohjauksen antajana. Onkin siirrytty enemmän tutkivaan oppimiseen, jossa opettaja on oppimisen ohjaaja, eikä enää suunnittelekaan kaikkea alusta loppuun asti oppilaalle valmiiksi. Opettajan tehtävänä onkin näin auttaa opiskelijaa ohjaamaan omaa oppimisprosessiaan.

Vaikka opettajuus onkin muuttunut ja on edelleen muutoksen alla, niin ei voi väheksyä kokemuksia, joita opettajat ovat kerryttäneet vuosien saatossa. Hyviä opettajia on paljon, vaikka kaikki ovatkin omia persooniaan ja jokaisella on myös omia tapoja ohjata ja välittää oppia muille. Suomessa opettajat ovat siis osaavia ja saavat myös toteuttaa itsenäisesti laadukkaan opetustyönsä. Ei siis ole yhtä ainoaa persoonaa tai yhtä ainoaa tapaa ohjata tai opettaa, jotta voisi olla hyvä opettaja.

4.3.2 Opettajien kuuleminen

Opettajien ja opettajataustaisten henkilöiden kuuleminen tapahtui kyselyllä, joka toteutettiin Webropol –ohjelman avulla. Kyselyn avulla oli tarkoitus saada opettajien kokemuksiin perustuvaa tietoa joustavuuden ongelmista ja niiden yleisyydestä. Aluksi kysyttiin vastaajan opetuskokemus sekä ikä, koska lähtökohtaisesti haettiin kokemuksiin perustuvia vastauksia. Näin luodaan tietoa kokemuspohjan ja vastausten kohdentumisesta. Jotta saataisiin tietoa mahdollisista eroista eri alojen välillä, niin kysyttiin myös vastaajan koulutusala.

Varsinainen kyselyosio haluttiin mahdollisimman ymmärrettäväksi ja selkeäksi. Vaihtoehtokysymyksien avulla haetaan tasoa, missä joustavuudessa ja yksilöllisyydessä toimitaan tällä hetkellä kokemuksiin, mutta todennäköisesti

myös näkemyksiin perustuen. Vaihtoehtoja laitettiin viisi joustavalla periaatteella, eli ääripäihin täysin eri mieltä ja täysin samaa mieltä, joiden väliin jäi 3 vaihtoehtoa nimeämättömänä. En osaa sanoa –kohtaa ei mukaan haluttu, sillä kokempohjaiseen vastaukseen se ei voi sisältyä vaihtoehdoksi. Jotta saataisiin opettajien omia näkemyksiä enemmän, niin luotiin myös vapaa kenttä – osio. Kysymysten määrä kuitenkin pidettiin mahdollisimman pienenä, jotta se ei ainakaan karsisi vastaajien määrää. Kysymysasettelulla haettiin laajempia näkemyksiä ja syitä joustavien toimiteiden käyttämättä jättämiselle tai ongelmia niiden käyttämisen toteuttamisessa.

4.3.3 Kyselyn koonti

Kyselyyn saatiin 37 kpl vastauksia, josta saadaan vastausprosentiksi 12. Lukema on todella pieni, mutta uskon sen olevan laadullisesti hyvä. Näin ollen luotan, että vastaukset kertovat osaltaan tämän hetkisen joustavuuden ja yksilöllisyyden mahdollistamisen lähtötilanteen. Vastaajaryhmistä ainoastaan ammattitaitoa täydentävien opintojen edustajat eivät vastanneet ollenkaan. Opetuskokemuksen ja iän mukaisiin jakoihin saatiin kaikkiin vastauksia.

Joustavien opiskeluelementtien toimivuutta kysyttiin yhdeksän väittämän avulla, joiden vastauksiin oli 5 eri vaihtoehtoa.

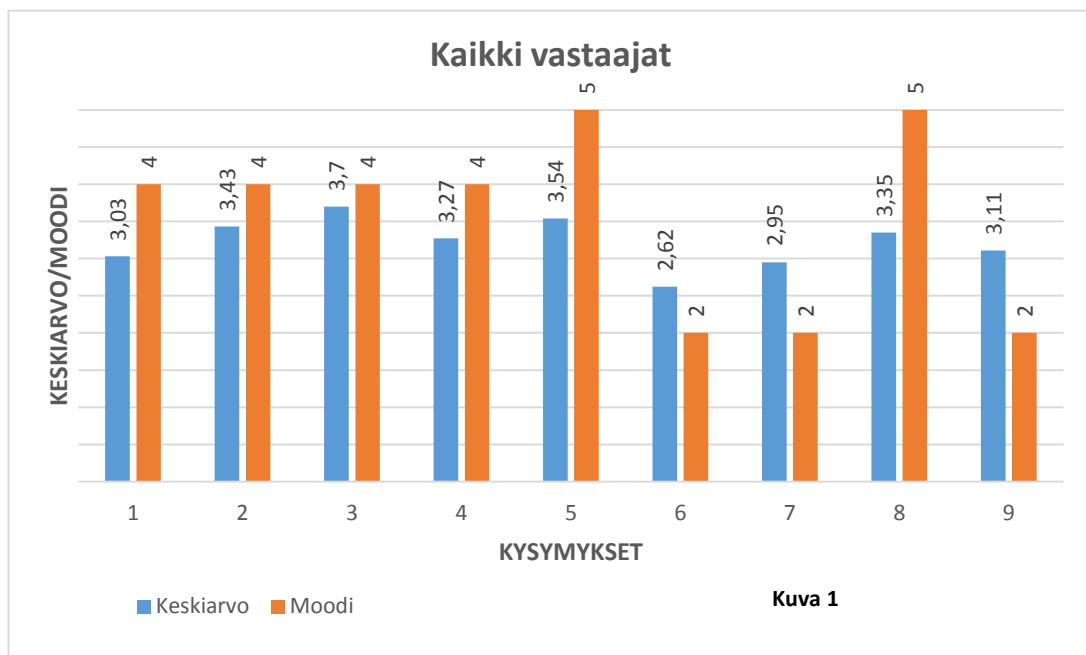
Väittämät olivat:

1. Opiskelija voi aloittaa koulutuksensa joustavasti silloin, kun hänellä on opiskeluun tarvittavat valmiudet ja edellytykset
2. Opiskelijalla on mahdollisuus saada ohjausta, joka edistää yksilöllistä oppimista
3. Opiskelija pystyy hyödyntämään aikaisemmin hankittua osaamista
4. Opiskelija pystyy hyödyntämään aikaisemmin hankittua osaamista, vaikka se ei täytä kaikkia ko. tutkinnon osan tavoitteita
5. Opiskelijan aikaisempi osaaminen lyhentää hänen opiskeluaikaansa
6. Opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa sellaisia valinnaisia tutkinnon osia mitä muu ryhmä ei valitse
7. Opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa valinnainen tutkinnon osa muusta kuin omasta tutkinnosta

8. Opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa opintoja ammatillinen tutkinnon osa kerrallaan
9. Opiskelija voi osoittaa osaamisensa heti kun hänellä on siihen valmiudet

Kaikkien vastaajien keskiarvotulokset vaihtelevat 2,62 ja 3,70 välillä (kuva 1). Tuloksen mukaan tällä hetkellä parhaiten onnistutaan aikaisemman osaamisen tunnustamisessa, sillä sen hyödyntäminen opintojen nopeuttamisessa onnistuu melko hyvin. Aikaisemman osaamisen hyödyntäminen opiskelussa sai aritmeettisen keskiarvon 3,7 sekä moodiksi 4. Opiskelijan mahdollisuus hyödyntää aikaisemmin hankittua osaamista, vaikka se ei täytä kaikkia ko. tutkinnon osan tavoitteita sai hieman pienemmän keskiarvon 3,27 ja moodiksi 4, mutta vastaushajonta oli isompaa aina 2:een asti. Näiden seurauksena syntyvä opintojen nopeuttaminen sai keskiarvon 3,54, mutta vastaukset hajaantuivat tasaisesti, jopa 2:n ja 5:n välille. Opiskelijoilla on siis mahdollisuus hyödyntää aikaisempaa osaamista melko hyvin, mutta tulokseen 3,7/5 ei voi kuitenkaan olla aivan tyytyväinen. Vaikka moodiksi saavutettiin 4, niin liian paljon aikaisempaa osaamista jää edelleen huomioimatta. Lisäksi aikaisemman osaamisen huomioiminen ei saa olla kiinni tutkinnon osan koosta ja kokonaisuutavoitteista. Opintojen nopeuttaminen aikaisemman osaamisen hyödyntämisellä vaikuttaa ihan hyvältä, mutta moodi hajosi liiaksi 2:n ja 5:n välille. Käytännön eroja on siis paljon ja joillakin aloilla tavoite täyttyy hyvin. Lähtökohdaksi tulisikin ottaa, että aikaisempi osaaminen nopeuttaa aina opiskeluaikaa.

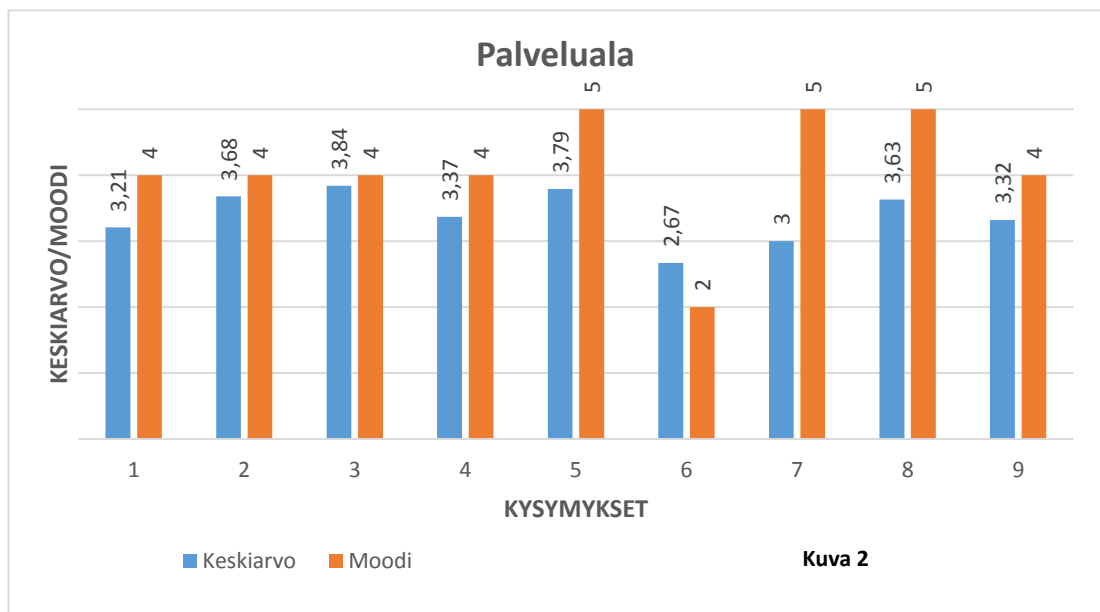

Vastauksien perusteella eniten ongelmia koetaan valinnaisuuksien toteutumisessa. Opiskelijan mahdollisuus suorittaa sellaisia valinnaisia tutkinnon osia mitä muu ryhmä ei valitse sai aritmeettiseksi keskiarvoksi vain 2,62 ja opiskelijan mahdollisuus suorittaa valinnainen tutkinnon osa muusta kuin omasta tutkinnosta ainoastaan 2,95. Hajontaa oli jonkin verran, mutta moodi kummassakin on melko selkeä 2. Lisäksi opiskelijan mahdollisuus aloittaa koulutuksensa joustavasti silloin, kuin hänellä on opiskeluun tarvittavat valmiudet ja edellytykset sai keskiarvoksi 3,03 ja moodiksi 4, mutta hajontaa oli melko tasaisesti aina 1:stä 5:een asti.

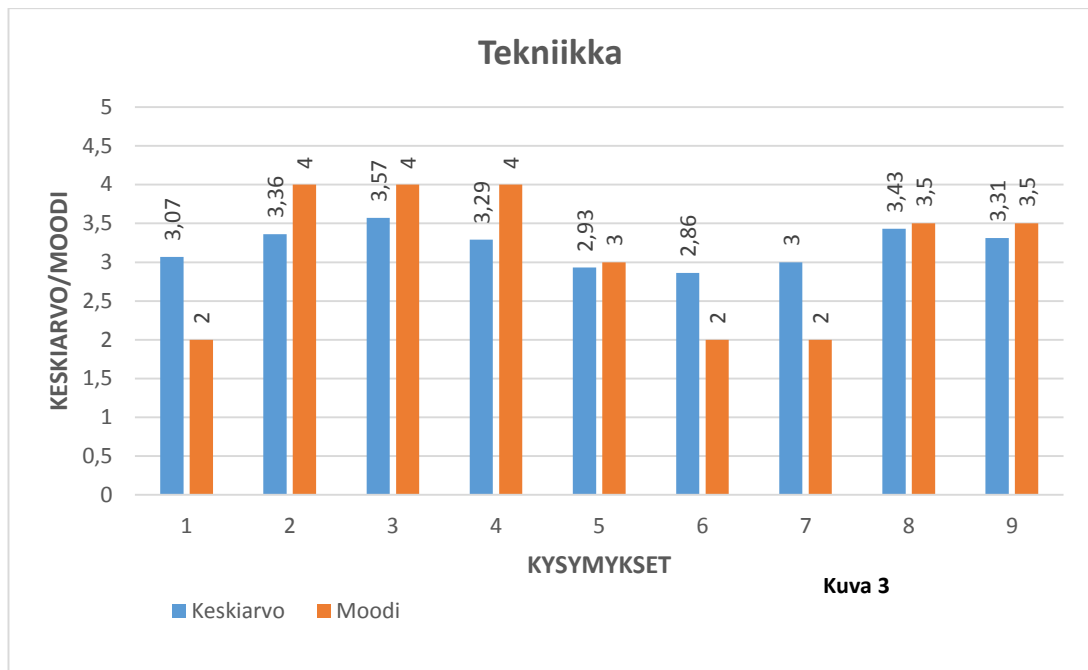
Organisaatiotasolla koulutuspalveluiden jako tapahtuu tekniikka- ja palvelualoihin. Kyselyyn tuli vastauksia palvelualalta 19 ja tekniikka-alalta 14, joiden lisäksi muilta 4, jotka ovat koulutusta tukevia opiskelijapalveluita.

Palvelualan toimijoiden vastausten keskiarvotulokset olivat kokonaisuudessaan korkeampia kuin kaikkien vastaajien (kuva 2). Mitään isoa yksittäistä asiaa ei keskiarvojen perusteella kuitenkaan löydy, missä palvelualalla joustavat opiskeluelementit olisivat huomattavasti paremmin mahdollisia. Eroa löytyy

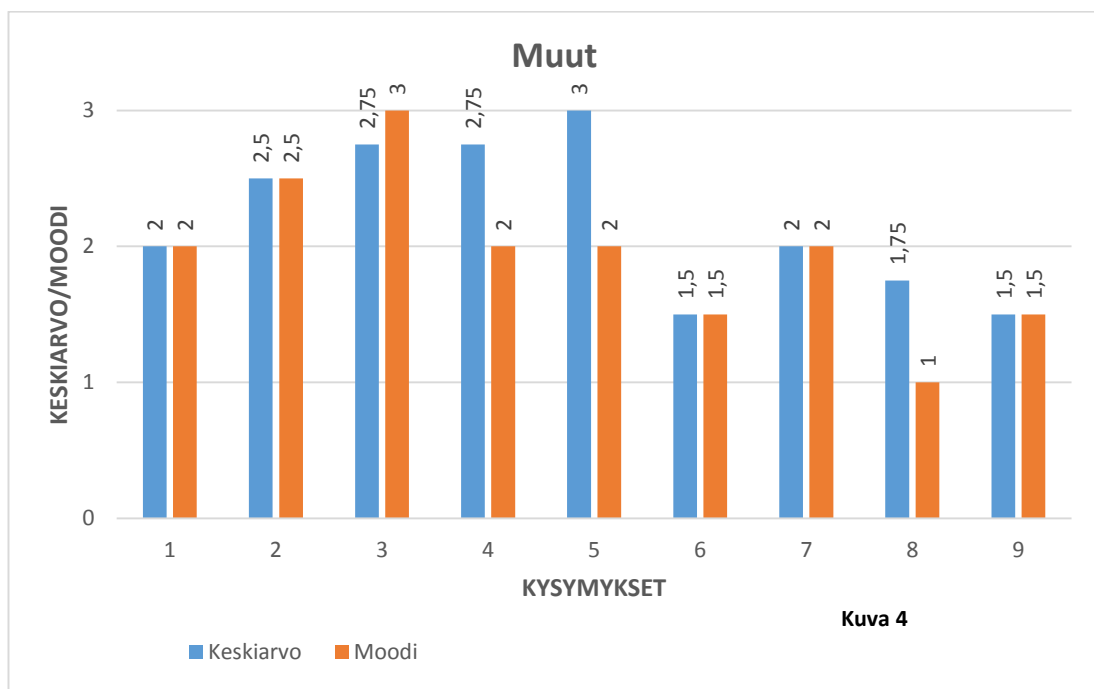
kuitenkin moodin kautta, sillä opiskelijoiden mahdollisuudessa suorittaa valinnainen tutkinnon osa muusta kuin omasta tutkinnosta sai lähes saman keskiarvon kaikkien vastanneiden kanssa, mutta palvelualalla moodi on 5 ja kaikilla vastaajilla 2. Yhtäläisyyttä löytyy opiskelijoiden mahdollisuudesta suorittaa sellaisia valinnaisia tutkinnon osia mitä muu ryhmä ei valitse, sillä siinä ei ole juurikaan eroa kaikkien vastaajien keskiarvoon. Se on siis yhtenäinen ongelma kaikilla.

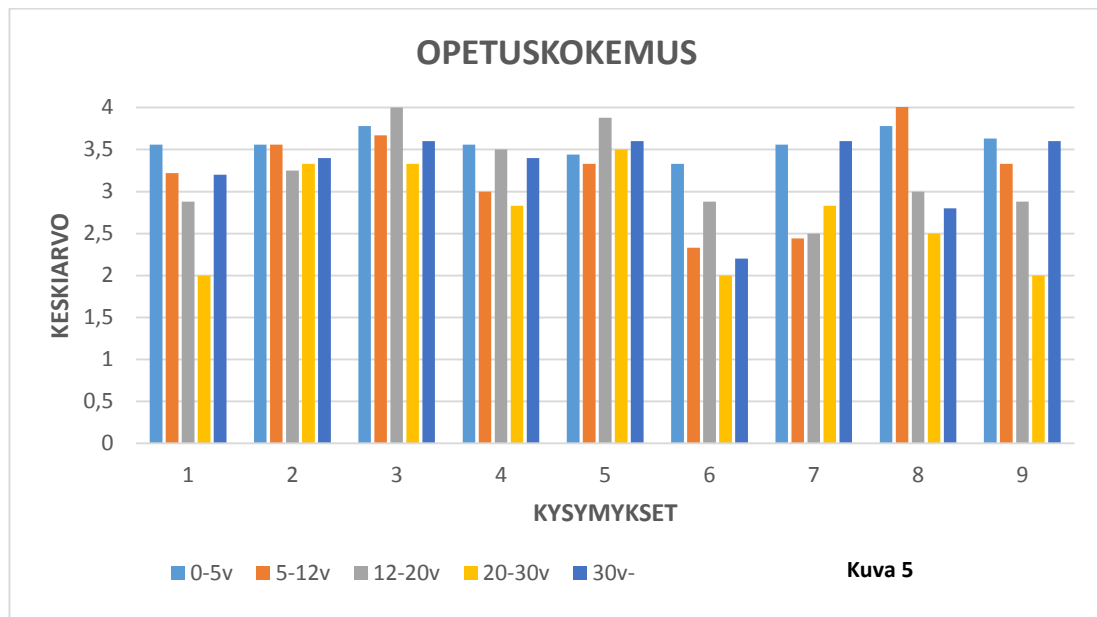
Tekniikka-alan toimijoilta vastausten keskiarvotulokset olivat pääsääntöisesti kaikkien vastaajien keskiarvojen tasolla (kuva 3). Ainoa poikkeus on opiskelijan aikaisemman osaamisen kautta tapahtuva opiskeluajan lyheneminen, jossa keskiarvo painui alle kolmen ja moodikin oli vain 3. Arvot olivat kaikkien vastaajien keskiarvoilla 3,54 ja 5.

Muut vastaajat olivat selkeästi kriittisin ryhmä (kuva 4). Vastaajia oli ainoastaan neljä, mutta hajontaa ei juurikaan ollut. Keskiarvot olivat huomattavasti muita alempia muissa, paitsi opiskelijan aikaisemman osaamisen kautta tapahtuvassa opiskeluajan lyhenemisessä, jossa tekniikka-alan keskiarvo oli hieman matalampi.

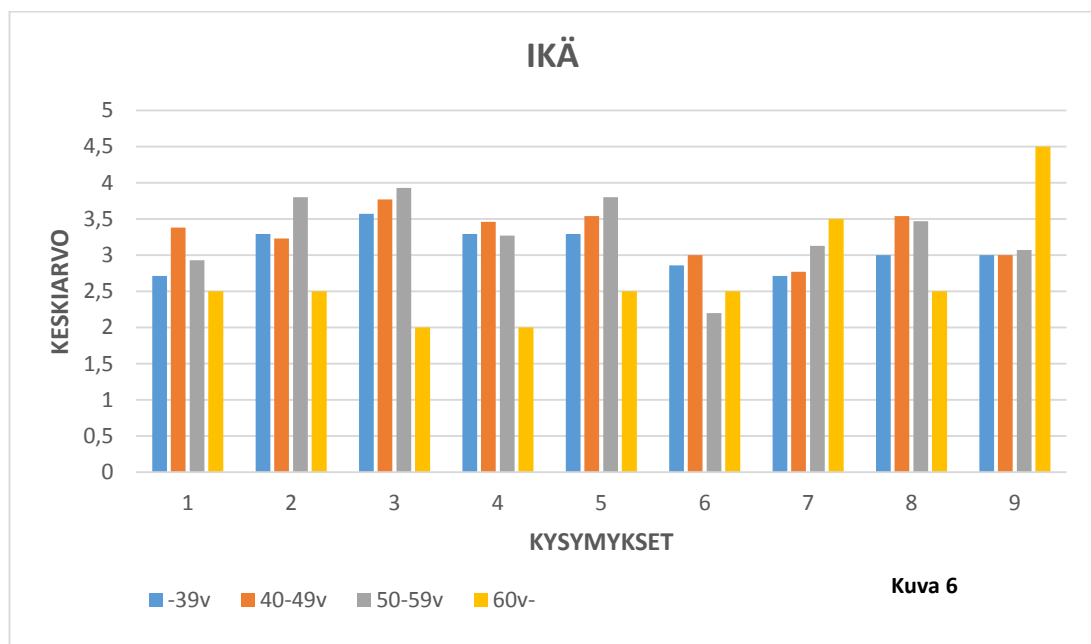
Opetuskokemuksen mukaan tarkasteltuna vastauksia tuli jokaiseen annettuun ryhmään. Vähiten kokemusta omaavat vastasivat eniten, mutta vähiten vastanneet kaksi kokeneinta ryhmään pääsivät yhteensä samaan määrään. Tuloksien mukaan 20-30 vuoden kokemuksen omaavien olevan selvästi kriittisin ryhmä (kuva 5). Vähiten kokemusta omaavat näkevät väittämien olevan eniten mahdollisia ja ehkä jopa yllättäen, myös suurimman kokemuksen omaavat.

Melko samaa mieltä kokemuksesta riippumatta oltiin siitä, että opiskelijat pystyvät hyödyntämään aikaisemmin hankittua osaamistaan ja ne johtavat myös opiskeluajan lyhenemiseen. Erityisen kriittisiä, verrattuna muihin, 20-30 vuoden kokemuksen omaavat olivat opiskelijan mahdollisuudesta aloittaa koulu- tus joustavasti silloin, kun hänellä todetaan olevan opiskeluun tarvittavat valmiudet ja edellytykset sekä opiskelijan mahdollisuudesta osoittaa osaami- sensa heti kun hänellä on siihen valmiudet. Kokemuksesta riippumatta oltiin kriittisimpiä opiskelijan mahdollisuudesta suorittaa sellaisia valinnaisia tutkin- non osia mitä muu ryhmä ei valitse.

Jokaiseen ikäryhmään saatiin vastauksia, mutta selkeästi eniten kahteen kes- kinäiseen. Vanhimmat vastasivat taasen heikoimmin. Ikää ja opetuskoke- musta ei voi suoraan rinnastaa joustavuuden mahdollisuuden näkemyksissä.

Näin ainakin kyselyn perusteella, sillä nuorimmat sekä vanhimmat olivat kriittisimpiä joustavuuden mahdollisuudesta tällä hetkellä (kuva 6). Vanhempien kohdalla poikkeuksen tekee opiskelijan mahdollisuus osoittaa osaamisensa heti kun hänellä on siihen valmiudet, sillä heidän mielestään toiminto on selkeästi toimivampaa kuin muiden mielestä.

4.3.4 Esteet joustavuudelle

Väittämien vastauksien mukaan suurin joustavuuden este on pystyä tarjoamaan opiskelijoille mahdollisuus suorittaa sellaisia valinnaisia tutkinnon osia mitä muu ryhmä ei valitse. Opiskelijoille ei ole myöskään helppoa tarjota mahdollisuutta suorittaa valinnaista tutkinnon osaa muusta kuin omasta tutkinnosta. Yksilöllisiä polkuja on siis tällä hetkellä vaikea järjestää, muuta kuin ehkä työssäoppimisen kautta. Opiskelijoiden aikaisempi osaaminen otetaan huomioon ja tunnustetaan, mutta sen hyöty jää käyttämättä. Mikäli tunnustaminen koskee vain tutkinnon osan pienempiä osia, niin osaamista on vaikea päästä todentamaan, eri aikaan kuin muu ryhmä, ammattiosaamisen näytöllä. Mikäli tunnustaminen koskee tutkinnon osaa tai isoa opintojaksoa, niin opiskelijalle on hankalaa tarjota seuraavaa tutkinnon osaa tai opintojaksoa opiskeltavaksi. Tästä seuraa opiskeluun taukoja, eikä osaamisen tunnustaminen siis lyhennä automaattisesti opiskeluaikaa.

Väittämiä lisäksi kysyttiin, vapaakenttämuodossa, mitä mahdollisia ongelmia koetaan joustavuutta lisäävien toimintojen toteutumiselle. Kysymys jaettiin neljään teemaan:

1. Opiskelijan yksilöllisen etenemisen huomioiminen
2. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen
3. Valinnaisen tutkinnon osan suorittaminen muusta kuin opiskelijan omasta tutkinnosta
4. Opiskeluajan lyheneminen aikaisemman osaamisen tai nopeamman oppimisen myötä

Pääsääntöisesti opiskelijat halutaan huomioida yksilöllisesti. Suurin este tälle koetaan olevan resurssin puute, jolloin opiskelijoiden yksilölliseen ohjaukseen ja opetukseen ei ole aikaa. Toisena isona esteenä nähdään olevan koulutuksen rakenteen, joka ohjaa toimintaa ryhmäkohtaiseen etenemiseen. Opettajat olivat kriittisiä myös itsellensä, sillä näkemyksiä ja toimintatapoja tunnustettiin vanhanaikaiseksi.

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisessa ei koeta olevan isompia ongelmia, mutta kehittämistä kyllä. Ongelmat kohdistuvat lähinnä kriteeristöjen tulkintoihin, että milloin tarvitaan muunlaista todentamista kuin todistukset sekä dokumentoinnin vähäisyyteen. Lisäksi nähdään pientä ongelmaa opettajien haluun ja taitoon tehdä tunnustamisia.

Valinnaisen tutkinnon osan suorittamista muusta, kuin opiskelijan omasta tutkinnosta on kokeiltu jonkin verran, mutta ne ovat kohdistuneet vain muutaman alan opiskelijoihin. Isoimpana ongelmana, johon ei voida edes vaikuttaa, on joidenkin alojen tutkinnon perusteiden rajoitteet, jotka eivät anna laajaa mahdollisuutta. Pääosin käyttämättömyys johtuu rakenteiden rajoitteista sekä asenteista ja tiedosta. Haluakin olisi tarjota opintoja muista tutkinnoista, mutta nykyinen lukujärjestysmalli, tarjonnan vähäisyys ja opettajien yhteistyön puute koetaan esteeksi. Lisäksi löytyy epätietoisuutta valintojen mahdollisuudesta sekä myös tutkinnon perusteiden rakenteesta.

Opiskeluajan lyheneminen aikaisemman osaamisen tunnustamisen kautta koetaan pääosin mahdolliseksi tai jo toteutuneeksi. Nopeamman oppimisen myötä tapahtuva opiskeluajan lyheneminen koetaan huomattavasti hankalamaksi toteuttaa. Sen lisäksi sitä ei koeta vaikuttavuudeltaan hyväksi, sillä muilla osa-alueilla nuori ei välttämättä kehity yhtä nopeasti. Toteutumisen yleistymisen esteeksi koetaan olemassa oleva ryhmä- ja opettajakeskeinen rakenne, joka tulisi muuttaa. Muina ongelmina pidetään oikeastaan vain opettajien näkemyksiä ja tiedon puutetta.

4.4 Opiskelijoiden kokemukset ja näkemykset

4.4.1 Yleistä

Lain ammatillisesta peruskoulutuksen 1998/630 36 § määrittää koulutuksen järjestäjän velvollisuuden varata opiskelijoille mahdollisuus osallistua koulutuksen kehittämiseen sekä kuulla opiskelijoita ennen opintoihin ja muihin opiskelijoiden asemaan olennaisesti vaikuttavien päätösten tekemistä. Saman lain 41 § määrittää, että jokaisella oppilaitoksella, jossa järjestetään toisen asteen ammatillista koulutusta, tulee olla opiskelijoista muodostuva oppilaskunta. Opiskelijoiden äänen käyttäminen ei ole yksittäisen opiskelijan oikeus, vaan opiskelijoille kuuluva yhteinen oikeus, jota käyttää juuri oppilaskunta, jota nykyään kutsutaan usein opiskelijakunnaksi. Oppilaskuntaa on kuultava mm. opetussuunnitelmien hyväksymisessä ja muuttamisessa sekä työajoista päätettäessä, jonka lisäksi he valitsevat opiskelijaedustajan eri toimielimiin.

Lähtökohtaisesti opiskelijakuntaan kuuluvat kaikki oppilaitoksen opiskelijat, jotka valitsevat keskuudestaan ”luotto-opiskelijat” edustamaan heitä opiskelijakunnan hallitukseen. Opiskelijakunnan hallitus on hyvä kanava kuulla opiskelijoita, kun ei ole esimerkiksi aikaa tai mielekästä kysyä kaikkien opiskelijoiden mielipiteitä ko. asioista. Hallituksen käyttöä puoltaa myös se, että voidaan osoittaa heidän tarpeellisuutensa sekä tietyn arvonannon opiskelijoiden keskuudessa. Pääosa koulutuksen järjestäjän rahoituksesta tulee edelleen opis-

kelijamäärän mukaisesti, mutta laatutekijät ovat nostaneet arvoaan lähivuosien aikana ja tulevaisuudessa rahoitus tulee muuttumaan yhä enemmän laadullisuuden suuntaan. Koulutuksen järjestäjän tärkein asiakasryhmä on siis enenevässä määrin opiskelijat, joten ilman lakiakin heitä tulee kuulla mahdollisimman paljon koulutuksen kehittämisessä.

4.4.2 Esteet joustavuudelle

Ennen opiskelijakunnan hallituksen kuulemista, perehdyttiin heille lähtökoh-
tia yksilöllisyydestä ja joustavuudesta sekä lain, opetussuunnitelman, koulu-
tuksenjärjestäjän että opiskelijoiden näkökulmin. Tämän jälkeen heille tehtiin
kaksi kysymystä. Mitä on opiskelijan mielestä joustavuus ja yksilöllisyys sekä
mitkä ovat joustavuuden ja yksilöllisyyden esteet heidän opiskelussaan.

Opiskelijoiden mielestä opiskelun joustavuus tarkoittaa mahdollisuutta erilaisin
opiskelumenetelmin päästä tavoitteisiin. Tämä tarkoittaisi myös ajallista va-
pautta, jolloin voisi mm. nopeuttaa tutkinnon loppuun saattamista. Yksilöllisyys
tarkoittaa sananmukaisesti yhden henkilön huomioimista. Pelkästään huomi-
oiminenkaan ei vielä riitä, vaan myös toteutus tulee olla yksilön tahtotilan mu-
kaista.

Ensimmäisenä esteenä, joustavuudelle ja yksilöllisyyden huomioimiselle,
opiskelijat näkevät opettajien tietämättömyyden valintojen mahdollisuuksista.
Näin opiskelijoille ei luoda aitoa valinnaisuutta, sillä he eivät koe saavansa
edes tietoa kaikista vaihtoehdoista ja mahdollisuuksista. Yksilökohtaisia
valintoja on suoritettu opintojen aikana, mutta yleensä toteutus on kuitenkin
päätynyt enemmistön päätöksen mukaiseksi. Jopa työssäoppisen kautta
tulevaan oppiin opiskelijat kokevat osittaista yksilöllisyyden puutetta, sillä
joillakin aloilla koetaan opiskelijan tahtotilan huomioiminen
työssäoppimispaikan valinnasta puutteelliseksi. Tutkinnonosaa, tai edes
opintojakso kerrallaan suorittamista opiskelijat eivät koe mahdolliseksi, sillä
niiden toteuttaminen on sijoitettu niin pitkille aikaväleille. Opiskelijat olivat
yllättäen myös kriittisiä itselleen. Heidän mielestään joustavuuden esteenä on
myös heidän sitoutumattomuutensa, joka näkyy yleensä sovittujen asioiden
pitämättömyytenä opiskelijoiden puolelta.

4.5 Alueellisen yritys-elämän kokemukset ja näkemykset

4.5.1 Yleistä

Tavoitteena tulee aina olla opiskelijan läpäisyn lisäksi työllistyminen, joten myös alueellisen yritys-elämän ääntä tulee kuulla koulutuksen kehittämisessä. Tämä on tärkeää ensisijaisesti opiskelijan, mutta myös alueellisen yritys-elämän, yhteiskunnan ja ammatillisen koulutuksen toiminnan takaavan rahoituksen vuoksi. Jotta opiskelija voisi työllistyä mahdollisimman nopeasti tutkinnon suoritettuaan tai jopa ennen sitä, tulee ottaa huomioon työllistävien yritysten näkemykset mahdollisista esteistä. Kartoituksen jälkeen tulee koulutuksenjärjestäjän, yhteistyössä yritysten kanssa, suunnitella ja toteuttaa ratkaisuja esteiden poistamiseksi. Lähtökohtana voidaan pitää, että opiskelijalla on sitä parempi mahdollisuus työllistyä, mitä valmiimpi hän on tuottavaan työhön. Se mitä tuottavan työn tekemisen valmiudet tarkoittaa, tietää vastauksen vain yritysten edustajat, kuultuaan koulutuksenjärjestäjän reunaehdoista.

4.5.2 Joustavuus ja yksilöllisyys yritysten näkökulmasta

Jotta opiskelijoiden joustava ja yksilöllinen opiskelu tuottaisi työllistymisen, niin sen suunnittelussa tulee ottaa huomioon sekä yleisesti ammattialan että paikallisen yritys-elämän tarvetilan uuden työntekijän osaamiselle. Keskustelu yritys-elämän edustajien sekä kuntien vastaavan toimen kehittäjien kanssa antoi kuvan tarvetilasta. Oli todettavissa, että yritysten tarpeet voivat olla erilaisia. Ammatillisen koulutuksen tutkinnon perusteet antavat hyvän pohjan työllistymiselle, mutta niiden suomien valinnaisuuden mahdollisuuksia tulee käyttää yksilöllisemmin. Ilmeni paljon osaamista, jota tarvitaan työssä, mutta koulutusta ei ole tarjottu aiemmin tai sen tarjonta löytyykin eri tutkinnon opetussuunnitelmasta. Myös kielitaito saattaa olla tärkeässä roolissa työllistymiseen, joten myös tulevia yhteisten tutkinnon osien valinnaisuuksia tulee pohtia. Yksilöllisten valintojen puute ei kuitenkaan ole työllistymisen este. Opiskelijan työllistymistä tukevat valinnat kuitenkin edistävät työllistymistä voimakkaasti, sillä yritys saa siten valmiimman ja nopeammin tuottavan

työntekijän. Opintojen nopeuttaminen edesauttaa työpaikan saantia, mutta vain mikäli se on jo valmiiksi sovittu ennen valmistumista.

Tärkeimpää joustavuutta yrityksille on opintojen suorittaminen töiden antamien resurssien puitteissa. Yrityselämän melko nopeasyklinen rytmi ei anna aina mahdollisuutta pitkän aikavälin suunnitelmallisuuteen. Kouluttautuminen tulisi siis tapahtua enemmän yrityksen ehdoilla sekä ajan että sisällön osalta.

5. JOUSTAVUUDEN MAHDOLLISTAMINEN

5.1 Lähtökohdat

Opiskelijapalautteiden mukaisesti tulisi opiskelijoille taata mahdollisuus valintojen tekemiseen ja erilaisiin oppimisympäristöihin, yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Opiskelijoiden tahtotilaa tukee myös yrityselämä, sillä he haluavat mukaan omat ammattitaitovaatimuksensa ja tapansa toimia tulevaisuuden työntekijöilleen jo opiskeluvaiheessa. Mikäli valintojen mahdollistaminen ja monipuolisemmat oppimisympäristöt tuottavat lisää työllisyyttä, niin myös koulutuksen rahoittaja on asiaa tukemassa. Käytännön toteutuksessa opettajat kokevat juuri yksilöllisen joustavuuden tuottamisen ongelmallisemmaksi eli miten pystytään tarjoamaan ryhmän jäsenille useamman tavoitteen mukaista opetusta.

5.2 Opettajuus

TUTKE2 (Rasku 2014) säädösmuutoksissa keskeistä on se, että ammattitaitovaatimukset eli työelämässä vaadittava osaaminen tulee saada opetuksen ja ohjauksen sekä arvioinnin ja osaamisen tunnustamisen lähtökohdaksi. Jotta osaamisperusteisuus toteutuisi, on siirryttävä pois oppiaine-, sisältö- ja aika-keskeisyydestä eli opetussuunnitelmat on otettava uudelleen käsittelyyn. Jotta

uudelleen käsitellyt opetussuunnitelmat saadaan käytäntöön, tarvitaan muutoksia myös opettajuudessa ja oppilaitoksen toimintakulttuurissa eli muutosta ajattelussa ja toiminnassa. Opettajaa tarvitaan kuten ennenkin, mutta opettamisen ja arvioinnin lähtökohtana tulee olla osaaminen ja sen saavuttamisen tukeminen. Opintoviikkojen tai osaamispisteiden edellyttämä opetus ei ole keskiössä, vaan se opetus ja varsinkin ohjaus, jota opiskelija tarvitsee osaamisen hankkimisen tueksi. Ohjauksen roolia tulee myös lisätä. Sitä tarvitaan avoimien oppimisympäristöjen ja opetusteknologian mahdollisuuksien hyödyntämisessä sekä yksilön tavoitteiden saavuttamisen turvaamisessa. Muutos ei ole mahdollista pelkän ohjeistuksen avulla vaan siihen tarvitaan aina myös koulutusta. Koulutus ei saa kuitenkaan olla pelkkää itseisarvollista puhetta ja tekstiä. Nykypäivän oppimiskäsitysten mukaan opiskelijat oppivat keskimäärin parhaiten työn ja esimerkkien kautta, joten niin todennäköisesti myös opettajat. Opettajille tulee siis tarjota työkaluja ja esimerkkejä niiden käyttämiseen ja myös heille yksilökohtaisesti. Muutos ei siis ole pelkästään opettajien, vaan sen tekevät yhdessä heidän kanssaan muu henkilökunta ja koulutuksen järjestäjä.

5.3 Koulutuksen rakenne

Joustavuuden ja yksilöllisyyden mahdollistamisessa tulee ottaa huomioon aina niiden vaikuttavuus. Opiskelijalle annettu mahdollisuus yksilölliseen valintaan on sinällään jo hyvä lähtökohta vaikuttavuudelle. Opiskelijan tulee vaikuttavuusmittariston mukaisesti valmistua ja työllistyä jatkossa kolmen vuoden aikana ja yhteiskunnallisesti nopeamminkin. Joustava opiskelu ei saa siis johtaa tilanteeseen, että opiskelijalla ei ole tavoitteellista työtä läpi opiskelun. Tämän estämiseksi koulutuksenjärjestäjän tulee tarjota mahdollisimman toimivan koulutuksen rakenteen sekä oppimispaketteja tukemaan joustavaa opiskelua.

Paljon lähiopetusta tai ohjausta tarvitsevia opintojaksoja ei ole taloudellisesti mahdollista järjestää liian pienille ryhmille, joten rakenteessa tulee ottaa huomioon varsinkin valinnaisuuden mahdollistaminen ja poistua ryhmäkeskeisyyteen kannustavuudesta. Näin saadaan eri alan opiskelijoista koottua sopivan

kokoisia ryhmiä taloudellisesti ja ajallisesti toimiviksi, mutta myös toiminnallisesti mielekkäitä opintojaksoja. Uuden rakenteen luomisessa tulee ottaa huomioon kohdennetun opetuksen tarjonnan lisäksi myös ohjauksen mahdollistamisen ajankohdat. Tällä tavoin saadaan varmistettua tietopuolisen oppimisen lisäksi aina tarvittavan ohjauksen mahdollisuus, mutta myös yksilöllisyyden tuoman resurssihyödyn mahdollistamisen opettajille. Uudenlaisen rakenteen avulla luodaan pohja opintojen tarjonnalle myös oppisopimusopiskelijoille sekä yrityselämän edustajille.

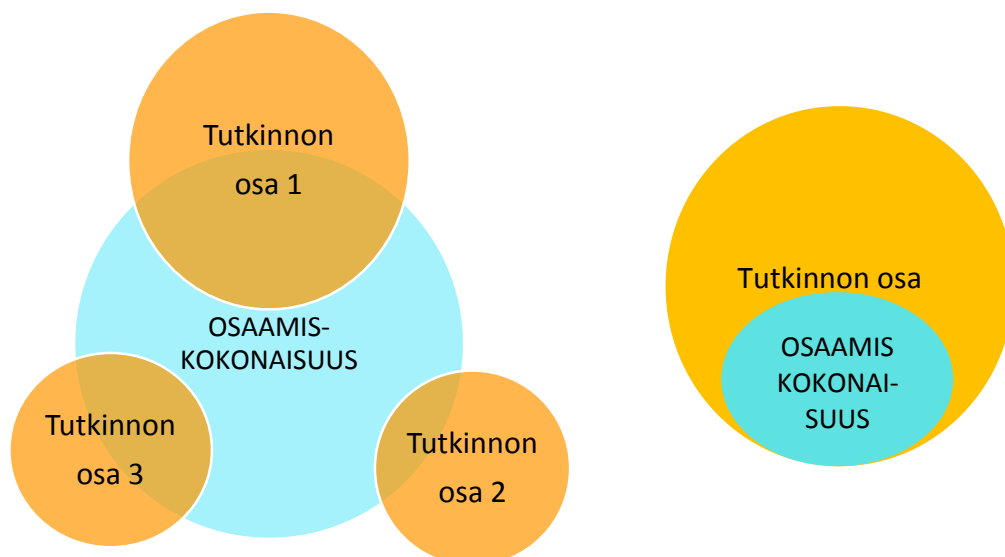
5.4 Tuotteistaminen

Tuotteistamiselle ei ole olemassa yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää, mutta monessa tapauksessa se tarkoittaa uusien ja olemassa olevien palvelujen määrittelyä, systematisoimista ja ainakin osittaista vakiointia. Nykyaikainen tuotteistamisnäkemys ei siis tarkoita standardointia, vaan ennen muuta hiljaisen tiedon tekemistä näkyväksi. (Vaino, Toivonen 2013 Hankkeista käytännöksi-onko tuotteistamisesta tukea). Tuotteistaminen tulee ottaa huomioon jo strategian luontivaiheessa. Tavoitteena tulee olla palvelun uudistaminen ja kehittäminen niin, että laadun ja tuottavuuden parantumisen kautta eri osapuolien, varsinkin asiakkaan, saama hyöty maksimoituu ja näin vaikuttavuus parantuu. Näin saadaan luotua palvelutuotteesta myös kilpailuetua. Tämä tapahtuu rakentamalla tarjoama, jonka kautta asiakkaat saavat lisäarvoa, erottautaan markkinoilla ja nostetaan kilpailukykyä. Koulutuspalveluiden tuotteet tulee olla käyttökelpoisia monella taholla, sillä asiakkaita ovat, tärkeimmän eli opiskelijoiden lisäksi, koulutuspalveluita ostava taho, talouselämä sekä oppilaitoksen sisäiset asiakkaat.

Koulutuspalveluiden tuotteissa opetussuunnitelman jaottelu tulee tehdä uudella tavalla, ottaen huomioon tutkinnon osien lisäksi työelämälähtöisten osamiskokonaisuuksien kohdentaminen toteuttamissuunnitelmissa. Näin saadaan helposti myytävissä olevia palvelutuotteita, joista asiakas näkee mitä palveluun kuuluu, mitä se maksaa ja mihin se vaikuttaa. Tuotteista pitää tulla niin hyviä, että asiakkaat ovat valmiita maksamaan niistä. Ammatillisella toisella

asteella koulutuksen tulee olla ilmaista, mutta tulisi kehittää järjestelmä myös pienen maksun mahdollistamiseen, sillä hyödyistä pitää olla valmis maksamaan. Maksun ei tarvitsisi olla kuin yhden euron, mutta jo sen maksamatta jättäminen kertoisi tuotteen eli koulutuksen huonosta tasosta ja näin ollen kehittämisen tarpeesta.

Koulutukseen käytettävät osaamiskokonaisuudet tulee tuotteistaa joustavaa opiskelua ja työllistymistä tukeviksi. Niiden tulee olla mahdollisimman paljon erilaisia oppimisympäristöjä ja opetusteknologian mahdollisuuksia hyödyntäviä sekä työelämälähtöisiä. Vaikuttavuuden lisäämiseksi tulee myös tukea yrityselämän tarvitsemaa koulutusta heidän työntekijöilleen. Osaamiskokonaisuuksien (kuva 7) luomisessa tulee ottaa huomioon ensisijaisesti osaamispe-
rusteisuus, mutta myös muun muassa oppimisympäristö, aikataulutukset sekä lähiopetuksen ja ohjauksen mahdollistaminen. Lisäksi tulee huomioida, että tutkinnon osat eivät saa luoda esteitä, vaan tutkintoa tulee tarkastella kokonaisuutena. Mikäli osaamiskokonaisuus koostuu useamman tutkinnon osan sisäl-
löstä, niin se tulee huomioida tavoitteiden asettelussa sekä myös arvioinnissa.

Kuva 7

Koulutuksen tuotteistamisessa vakiointi ei saa johtaa toiminnalliseen jäykkyyteen, vaan sen tulee tarjota mahdollisimman joustavan tavan toteuttaa palvelua. Joustavista oppimisympäristöistä puhuttaessa tulee monesti mieleen verkko-opintojen käyttäminen. Laadukkaiden verkkomateriaalien välityksellä opiskelusta saadaan joustavaa ja yksilöllistä, mutta varsinkin ammatillisissa opinnoissa rajoitteeksi tulee käytännön töiden paljous. Joustavia oppimisympäristöjä saadaan myös oppilaitoksiin niitä suunnitelmallisesti kehittämällä sekä tietenkin työelämän omissa ympäristöissä. Oppilaitoksessa tulee oppimisympäristöjä miettiessä unohtaa seinät sekä ainoat oikeat toteutustavat. Lisäksi, todennäköisesti tärkeimpänä, tulee löytää kunkin opiskelijan vahvuudet uuden asian oppimiseen. Nykyään, ja tulevaisuudessakin, oppia löytyy myös muualta kuin oppilaitosympäristöstä, joten näitä mahdollisuuksia täytyy opiskelijoiden antaa myös käyttää.

Isoimman haasteen tuotteistaminen tuo osaamisen arviointiin. Ammattiosaamisen näytöistä on kehittynyt hyvä tapa osoittaa opiskelijan osaaminen, mutta niiden toteutus haastetaan yksilöllisen huomioimisen myötä. Jatkossa ei voi olettaa, että jokainen opiskelija oppii saman asian aikataulullisesti samaan aikaan. Ammattiosaamisen näyttöön tulee siis pystyä osallistumaan heti, kun todetaan tarvittava valmius siihen. Lisäksi tulee pyrkiä luomaan ammattiosaamisen näyttöjä, joiden kautta voidaan todentaa mahdollisimman monen osaamiskokonaisuudessa olevan tutkinnon osan hallitseminen, myös yhteisten tutkinnon osien.

5.5 Työelämän lähentäminen

5.5.1 Lähtökohdat

Ammatillisessa koulutuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet. Koulutusta järjestettäessä tulee olla yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän kanssa. (Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 1998/630, 6§). Yhteistyötä on tehty paljon, mutta sen vaikuttavuutta voidaan kyseenalaistaa. Kuinka paljon ja millä tavoin työelämäyhteistyö näkyy koulutuksessa? Kuinka

hyvin opiskelijat työllistyvät yhteistyön ansiosta eli kohdataanko eri osapuolien tarpeet?

5.5.2 Työssäoppiminen

Työssäoppimisen tulee olla tavoitteellista, ohjattua sekä arvioitua ja sitä tulee olla toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa vähintään 30 osaamispistettä eli kuudesosa koko tutkinnosta 1.8.2015 lähtien. (Asetus ammatillisesta peruskoulutuksesta 1998/811, 5a§). Yritykset ovat pääosin hyviä oppimisympäristöjä ja työssäoppiminen on koettu hyväksi oppimismenetelmäksi. Sitä kautta on moni opiskelija päässyt esittelemään itsensä, eli oman tuotteensa, yrityksille. Se on siis mahdollistanut monen työllistymisen, mutta voisiko sen vaikuttavuutta vielä tehostaa. Suunnittelu, opintojen suorittamista työssäoppimisen avulla, aloitetaan monesti vain hieman ennen sen alkamista. Tämä tarkoittaa soittamista ja/tai käymistä yrityksissä sopimassa opiskelijan mahdollisuudesta suorittaa työssäoppimista ko. paikassa. Tällöin joku opiskelija menee johonkin yritykseen tekemään niitä töitä mitä sillä hetkellä yrityksessä on. Tavoitteellisuus siis osittain puuttuu.

Työssäoppimisaikoja tulisi eriyttää vielä enemmän niihin aikoihin, kun löytyy juuri sen hetkisen tarpeen mukaisia oppeja yrityksestä. Tämä toisi opettajien resursointihaasteita, mutta antaisi opiskelijoille enemmän mahdollisuutta valintoihin ja lisäksi työtehtävisidonnaista yhteistyötä yritysten kanssa. Hyvänä keinona olisi yrittäjämäisyys työssäoppimisen rinnalla. Yrittäjämäisyys tarvitsee tiettyjä perusteita yrittäjyydestä, mutta myös käytännön töitä lähellä mahdollista omaa yrittäjyyttä. Hyvänä keinona on tehdä sopimus oman alan yrityksen kanssa minitoimeksiannoista. Tällöin yritys antaa omista töistään pienen selkeän asiakastyön opiskelijan tehtäväksi. Opiskelija voi perustaa tässä vaiheessa oman toiminimen, mutta voi toimia tarpeen mukaan myös yrittäjämäisesti palkkatyössä. Kummassakin tapauksessa yritys suorittaa opiskelijalle korvauksen tehdyn työn tuloksen mukaisesti. Asiakkaan ollessa tyytyväinen, maksaa hän palvelusta yritykselle. Sopimuksen mukaisesti yritys maksaa siitä korvauksen työn tehneelle opiskelijalle. Näin saadaan hyvää yritys yhteistyötä, aitoa työelämälähtöistä oppimista sekä motivoitunut opiskelija ja todennäköisesti lisämotivaatiota opiskelukavereille.

Omien kokemusten mukaan opiskelijoilla on vaikeus hahmottaa teorian yhteyttä käytäntöön, mikäli hän ei ole nähnyt ja kokenut sitä. Kolb (1984) kuvaa kokemuksellista oppimista kehänä, jossa kokemuksen jälkeen suoritetaan reflektointia, luodaan abstraktia käsitteellistämistä sekä testataan jalostettua kokemusta. Työssäoppimista käytetään oppimismuotona enemmän opintojen loppu- kuin alkuvaiheessa. Tämä tarkoittaa myös työelämäyhteistyön aktivoitumista vasta opintojen myöhemmässä vaiheessa. Tällä hetkellä oppimisprosessi kulkee teorian kautta käytäntöön, myös työssäoppimisessa. Mitä jos tehtäisiinkin juuri toisin päin, eli käytännöstä teoriaan. Siinä voisi käyttää kokemuksellista oppimista soveltaen. Tutkinnon osan tai osaamiskokonaisuuden alkuvaiheessa opiskelija hankkii oppia työssäoppimalla alan yrityksessä. Tämän jälkeen koulussa tapahtuu reflektointia, jolloin käydään läpi lisäoppimisen tarpeet sekä henkilökohtaisella että työelämälähtöisellä tasolla. Reflektointi tulee olla myös yhteistoiminnallista, jossa opiskelijat kertovat toisilleen kokemuksistaan ja näin auttaa osaltaan myös kunkin henkilökohtaisia suunnitelmia. Tämän jälkeen voisi jälleen suorittaa opintoja työssäoppimalla. Näin tehtäessä ei työssäoppimista saisi jättää aivan opintojen loppuvaiheeseen ja työelämä tulisi pitää aidosti lähellä jo opiskelun alkuvaiheessa. Vaikka työssäoppiminen ei sijoittuisikaan aivan opintojen loppuun, niin hyvin hoidettuna se ei vaikeuta työelämään siirtymistä. Näinkin voidaan huomioida loppuajan opinnoissa kohdistetun yrityksen tarpeita, hyvän jo olemassa olevan yhteistyön kautta.

5.5.3 Ammattiosaamisen näytöt

Yhteistyö yritysten kanssa on niin tärkeää, että sitä tulisi kehittää myös ammattiosaamisen näyttöjen osalta. Tahtotilana on, että ammattiosaamisen näytöt suoritettaisiin mahdollisimman paljon yritysten aidoissa työtilanteissa. Se on kuitenkin kääntynyt ehkä liikaa suorituspaikkajohtoiseksi ja unohtunut tavoitekeskeisyys. Ei saa tyytyä pelkästään siihen arvoon, kuinka paljon ammattiosaamisen näyttöjä on tehty yrityksissä, vaan tulee huomioida ensisijaisesti sen laatu. Monesti yrityksellä ei ole aikaa antaa ohjausta osaamisen osoittamisen valmiuden hankkimiseen tai ammattiosaamisen näytön antamisen hetkellä tavoitteiden mukaista työtä sen osoittamiseen. Jotta ammattiosaamisen

näyttöjen tavoitteellinen suorittaminen olisi mahdollisimman vähän riippuvainen yritysten työtilanteesta ja ohjauskapasiteetista, niin niitä tulisi kehittää enemmän oppilaitosjohtoisiksi. Oppilaitosjohtoisuus ei tule tarkoittaa pelkästään oppilaitoksessa tehtyjä harjoitustöitä, vaan edelleen työelämälähtöisiä, mutta mahdollisesti muualla kuin yrityksessä toteutettuina.

5.5.4 Oppimisen suunnittelu

Opetussuunnitelmassa oppiminen sekä osaamisen todentaminen tapahtuu tutkinnon osa keskeisesti. Tutkinnon osat ovat luotu yhteistyössä yritys-elämän edustajien kanssa, jotta ne olisivat mahdollisimman työelämälähtöisiä. Yritykset ja heidän toimintansa ovat kuitenkin moninaisia ja nopeasti muuttuvia, joten suoraan tutkinnon osan mukaisia töitä ei välttämättä löydy, vaan ne ovat monen osan kombinaatioita. Näin ollen yrityksiä tulee ottaa vielä enemmän mukaan toteuttamissuunnitelmien toteutukseen. Aktiivisella yhteistyöllä saadaan koulutukseen mukaan modulaarisia osaamiskokonaisuuksia, jotka antavat opiskelijoille näkemyksen työelämälähtöisyydestä ja edesauttavat työllistymistä. Jotta yritykset saadaan mukaan suunnitteluun, tulisi heille järjestää mahdollisuus tutustua oppilaitoksen oppimisympäristöön. Yhteinen aikataulukin löytyy varmasti, mikäli kumpikin osapuoli näkee sen tarpeelliseksi.

LÄHTEET

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta (630/1998). Viitattu 18.11.2014.
<http://www.finlex.fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. 2014. Viitattu 10.3.2014.
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/?lang=fi>

Opetushallituksen www-sivut. 2014. Viitattu 18.11.2014.
<http://www.oph.fi/opetushallitus>

Laki opetushallituksesta (182/1991). Viitattu 18.11.2014. <http://www.finlex.fi>
 Opetushallitus. 2014. Ammatillisen koulutuksen tulosrahoitus. Tulosmittarise-
 loste 2014. Viitattu 6.3.2014. Ammatillisen_peruskoulutuksen_tulosrahoituk-
 sen_mittariseloste_2014_valm.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016,
 kehittämissuunnitelma. Viitattu 18.11.2014. <http://www.minedu.fi/export/si-tes/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm01.pdf?lang=fi>

Opetushallitus. 2008. Ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositus. Vii-
 tattu 18.11.2014. http://www.oph.fi/download/46734_ammattillisen_koulutuk-sen_laadunhallintasuositus.pdf

Hallituksen esitys eduskunnalle. 2014. HE 12/2014 vp. Viitattu 18.11.2014.
<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tun-niste=HE+12/2014&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>

Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. 2014. Viitattu 18.11.2014.
<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2013/01/nuorisotakuu.html?lang=fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2013. Seurantatutkimus ammatillisen koulutuk-
 sen mielikuvista 2013. Viitattu 18.11.2014.
http://www.minedu.fi/export/sites/de-fault/OPM/Koulutus/artikkelit/ammattillisen_koulutuksen_vetovoima/liitteet/Mie-likuvatutkimuksen_keskeiset_tulokset.pdf

Kärki, S-L. 2014. Osaamisperusteisuus todeksi Tutke 2 toimeenpano.
 Viitattu 18.11.2014. http://www.oph.fi/download/157452_OsaamPe-rustTUTKE2tmp_060514_slk.pdf

Asetus ammatillisesta peruskoulutuksesta (811/1998). Viitattu 18.11.2014.
<http://www.finlex.fi>

Rasku, S. 2014. TUTKE 2 säädösmuutokset. Viitattu 7.11.2014.
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/tutke/index.html>

Vaino, L. Toivonen, M. 2013. Hankkeista käytännöksi-onko tuotteistamisesta
 tukea? Ammattikasvatuksen aikakauskirja 3.2013.